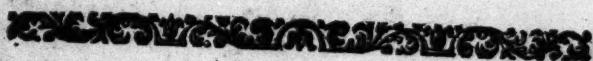

R:3825.

DE
PESTE.

PESTE

INVENTORIO

DE *A. 1096*
PESTE *70te*
LIBER: *11*

Auctore
RICHARDO MEAD, M. D. *74*
Collegii Medicorum Londini,
& Societatis Regiae Socio.

LONDINI:
Impensis GUIL. & JOH. INNYS,
M.DCC.XXIII. *11*

Honoratissimo Viro,
JACOBO CRAGGS,

Regi ab Epistolis,

S. P. D.

RICHARDUS MEAD.

IBI, vir illustris-
sime, submis-
sere offero, quae de
peste prae-
ver-
tenda cogitata jussu tuo
conscripsi. Cum primum

A

enim

enim nunciare mihi dignatus esses, viris principibus, qui, rege absente, summam rerum administrabant, ad communem salutem necessarium videri, ut idonea traderentur consilia, quibus pestis inter Gallos saeviens a nobis averteretur, hoc muneris libentissime suscepi: quod per tempus autem brevissimum, ac paululum otii ab aliis necessariis occupationibus mihi concessum, tantummodo licuit,

licuit, summa potius cautionis adhibendae capita, quam ordinatam praecceptionum seriem proposui.

ALTERUM consilii caput, in quo de quadragessimis agendis, aliisque rebus eodem spectantibus, differitur, iis, quae apud alias gentes usu comprobata sunt, convenire, additis quibusdam novis praescriptionibus, tu, qui in Europae historia optime

time versatus es, facillime percipies. Alterum, quod sequitur, de contagione, si huc adferatur, supprimenda, licet a disciplina inter nos olim, ac vulgo apud exteros recepta, plurimum discrepet; nullus tamen dubito, quin rationi consentaneum reperiatur.

NIHIL magis in votis habeo, quam ut rationes prudentissimae, de priori praeceptorum genere ab
iis,

iis, penes quos est hujus
rei administratio, & ini-
tae & ineundae, posterius
inutile reddant: nihilo-
minus tamen expedit ar-
ma nobis semper adef-
se, quibus hostem adeo
formidabilem propulse-
mus.

UTINAM fane hoc
breve opusculum, ut sin-
gularis tuae in patriae sa-
lutem vigilantiae docu-
mentum, nostrique insu-
per summi in te obsequii
&

& observantiae testimo-
nium, publice accipiatur.
Vale.

A. d. vii. cal. Decembris,
ann. M. DCC. XX.

LEC.

LECTORI S.

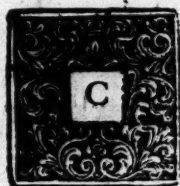
UAE fuerit operis huius occasio, quid praeclarissimi scriptoris consilium, & quid in eo praestiterit, ex ipsius epistola & praefatione facile edisci possunt. Quod ille autem patria lingua in usum popularium suorum confecit, id jam Latine versum cum toto orbe literario, ut par erat, communicatur. Quanti ab iis aestimatum fuit, quorum gratia composuit, ex eo plane manifestum est, quod intra paucos menses octo illius editiones deoenderentur. Nec omnino dubitari potest, quin omnes eruditi maximo videndi studio teneantur, quae vir tanti nominis de morbo scripserit, qui peritissimorum medicorum ingenia adeo exercent. Optandum sane fuit, ut idem vir praestantissimus, qui optime potuit, hac in re gratum illis facere voluisset. Sed cum ob curas graviores, quibus in humani generis salutem assidue occupatur, id nequaquam sperare licuit;

ne

ne tam opportuni beneficii fructu exteri
utique privarentur, alia ratione provi-
dendum fuit. Ex octava autem editione
Anglicana haec versio facta est, quae
tum rationum pondere, tum auctori-
tatem atque observationum copia, qui-
bus singula, quae traduntur, praecepta
confirmationem accipiunt, priores om-
nes longe exsuperat. Etenim quod pri-
mum tanquam breve commentarium,
prout temporis ratio postulabat, ede-
batur; ut ex epistola primae editi-
oni praefixa liquet, quae hic exhi-
betur; in justum nunc volumen ex-
crevit, quo argumentum, ut per se
difficillimum, ita praesenti rerum sta-
tu utilissimum, plene & eruditissime
tractatur. Quamquam autem id
ante omnia propositum fuerit, ne ab
illustrissimi auctoris mente versio haec
usquam recederet; nonnulla tamen
hic passim leguntur, quae in Angli-
cana editione non comparent: nam
jussu ipsius quaedam planius expli-
cata, & quaedam nova nunc pri-
mum addita fuerunt. Vale.

PRAEFATIO.

UM primum hunc tractatum scripsi, nec praeceptorum tunc traditorum rationem tam diligenter exponere, nec tanta auctoritatum copia eadem confirmare, quam alias fecissem, temporis angustiae mihi permiserunt. Quae igitur antea desiderabantur, aliquatenus supplere nunc conatus, pestem, ejusque causas plenius descripsi, & exempla quaedam enumeravi, quae rationes a me propositas, ubi tentatae fuerint, successu prospero non caruisse comprobant.

B

probant.

probant. Item breve de pestis curatione caput ut adjicerem adductus fui, cum cogitarem quam longe plerique auctores in eo erraverint, quod tantum cumulum inutilium ac saepissime noxiorum medicaminum praescripserint, quibus speciosa nomina antidotorum, specificorum, & alexipharmacorum tribuunt: magnaque, ut arbitror, convenientia, quam inter pestem & variolas observavi, causa satis justa videbitur, cur de morbi mihi adhuc inexperti curatione differerem.

PRAETEREA morbi hujusce contagioni demonstrandae magis nunc immoratus sum, quam, post longam per tot secula jam in Europa pestis experientiam, facto unquam opus fore credidissem; nisi clarissimos quosdam in Gallia medicos contrarium probare nuperrime conatos esse, haud sine admiratione observaveram; idque
dum

dum luculentissima, quibus confutari potuissent, argumenta oculis obversarentur. Et profecto nequeo quin demirer cl. Chicoyneau, caeterosque medicos, qui primum observationes in pestem, dum Massiliae grassabatur, ediderunt; cum in cogitatis suis, quae postea in illas observationes vulgarunt, virum peste correptum fuisse narrant, dum mulierem adolescentem humo manderet eo morbo extinctam, ad cuius cadaver nemo alius accedere audebat; neque tamen morbi causam attribuunt ulli contagio a muliere derivato, sed dolori tantum, ob mulieris, cujus nuptias ambierat, obitum contracto, ac diarrhoeae, qua aliquandiu laboraverat*. Non dubium est, quin haec ad vim morbi augendam multum contulerint, imo

* Reflect. sur la maladie de Marseille & Aix, p. 38, 39, 40.

& contagioni eum obnoxium reddiderint; at non video, quidni infectus fuisse credatur, cum rei adeo perspicua esset ratio. Porro ne minimam quidem rationis speciem magis percipio, cur pestem ex contagione ortam negent, in quam generosam quandam virginem incidisse tradunt, quae pestilentem tumorem, in ancillae suae corpore jam tum eruptum, subito forte conspexit; nec aliam morbi causam, praeter repentinum mentis terrorem, agnoscant*.

SED revera his medicis illa placuerat sententia, quod Massiliae longus ciborum insalubrium usus fecerat pestilentiam; & in animis ista opinio ita penitus infederat, ut ne evidentissimis quidem argumentis

* Ibid. 113.

evelli potuerit. Et hoc plurimum evenire solet, si conjecturis indulgentes, rerum naturam investigandi veram rationem negligamus.

HAUD me fugit, opinionem ipsis suam experimentis quibusdam, iisque sane egregiis, quae fecerat cl. Deidier, satis videri confirmatam*. Is enim bilem cadaveris peste infecti in canis venas injecit; quae, tentamine saepius iterato, omnia pestilentiae signa, etiam externa illa glandulorum tumorum & carbunculorum, semper produxit. Unus ex canibus, in quo illud experimentum ita successerat, per trimestre antea spatium cadaverum infectorum carnibus vesci, & ulce-

* Journal de sçavans, du 9. fevrier, 1722. & Observations sur les causes de la peste de Marseille, & sur la maniere dont cette maladie se communique, par M. Deidier, Robert, & Rimbaud, *en MS.*

rum pestilentium panniculos rodere illaesus, observabatur.

CUM haec autem experimenta in illum finem instituebantur, ut rationes ex iis confici possent, auctor accuratius processerat, si prius tentasset quid bilis in canis stomachum recepta fecisset; item si expertus esset quem effectum alii praeter bilem corporis succi, ut etiam sanies ex pestiferis ulceribus manans, in venas injecta habuissent. Pro certo enim statui nequit, bilem, quocunque demum modo in corpus insinuatam, idem efficere potuisse: quandoquidem scimus venena quaedam validissima esse, cum sanguini recta admisceantur; quae tamen in stomacho nihil valent: sic viperæ venenum, in vulnere quantumvis perniciosum, sine noxa in stomachum immitti potest *. Et ex altera

* *Vid.* Mechanical account of poisons, p. 24.
parte

parte alii forsan corporis succi, praeter bilem, in venas injecti, item bubonum vel carbunculorum sanies, morbum facere potuissent; sicut in variolarum inoculatione, contagium a pustularum pure impertiri cernimus. Et revera posterioribus experimentis inventum fuit, bilem infectorum hominum in canis stomachum immissam morbo eum afficere non potuisse; contra vero sanguinem e corpore cujusdam peste extincti eductum, & in canis venas injectum, morbum procreasse*. Rem sic ulterius persequendo mihi gratissimum fecerunt, quia de duabus conjecturis, quemadmodum contagio contrahitur, a me traditis, quid potissimum statui debet, quodantenus hinc percipiatur. Etenim cum ex illis succis, sanguini recta

* Lettre de M. Courier a M. Deidier, & Extr. d'une lettre de M. Deidier, *en MS.*

admissis,

admitis, morbum concipi comper-
tum fuerit, qui in stomacho nihil
istiusmodi effectus habuerunt, vero
simillimum videtur contagionem
plerumque per pulmones recipi.
Utile tamen erit cautiones, harum
conjecturarum alterutra nixas, haud-
quaquam negligere; nisi prius res
hujusmodi corruptas in stomachum
immissas, aequè hominibus, ac cani-
bus, non nocere pro certo habeatur:
praesertim cum observatum fuit,
bilem infectam canem haud parum
perturbasse, & indicia quaedam in-
signia produxisse, cujusmodi inter
alia fuit foetida urina: nam si bilis
hujus effectus in cane majores essent,
quam eadem quantitas bilis non in-
fectae in animali, pesti haud com-
muniter obnoxio, peperisset; ho-
mo forsan ab infectis succis, in sto-
machum receptis, morbum hunc
contraheret.

SED

SED ut hoc missum faciam, illa est argumentandi ratio, quam ex his experimentis ducunt*: Quoniam bilis canes inficit, qui ab hominibus eodem modo, quo a se invicem homines infici putantur, noxam non contrahunt: concludunt igitur non solum bilem magis, quam caeteros corporis succos, contaminari, quo nihil amplius inde colligi potest; sed etiam homines non eo modo, quo vulgo creditum est, morbo implicari: bilem enim primum vitiari, atque hoc vitium alimento insalubri necessario tribuendum esse; quo bilem potissimum affici volunt. Adeo festinanter conclusiones ducunt! At neque certum est bilem citius, quam alios humores, insalubri victu corrumpi; neque,

* Observationes MS. supra citat.

licet maxime corrumpatur bilis, eam
 vitio suo morbum producere. Cum
 morbus, impertiendo praeter natu-
 rae modum sanguini & humoribus
 acrimoniam, operetur; non utique
 mirum est, si humores isti, quos
 maxime acres finxit natura, vim
 morbi praecipue sentiant: non au-
 tem inde sequitur, bilem posse adeo
 corrumpi, ut, nulla contagione con-
 tracta, morbum generet. Et men-
 dose prorsus colliget, qui homines,
 si inter aegros versentur, peste in-
 fici non posse affirmaverit; quia ca-
 nes, si ad homines ea laborantes
 accedant, non inficiuntur. Con-
 tra, cum humano corpori inesse
 sciamus humores, qui morbum di-
 versi generis animalibus, nec alio-
 quin fere eidem obnoxiiis, commu-
 nicent; eo sane probabilius est, per
 effluvia, quae homines illo infecti
 emittunt, in alios homines traduci
 posse.

CONTA-

CONTAGII hujus argumenta his inter Gallos medicis ob oculos admodum perspicua fuisse constat, non modo ex illis exemplis, quae ab ipsis memorata esse supra ostendi: sed etiam ex iis, quae medici eximii le Moine & Bailly* scripserunt, partim de modo, quo pestis Canonicam apud Gabalos afferebatur; partim vero de exemplo quodam magnae veneni hujus subtilitatis, quod Mariologii accidit, ubi in templo, quo ex infecta domo quidam venerat, non pauciores quam sexaginta homines inficiebantur. Jam pestis Massilia Canonicam hoc pacto transivit: Homo quidam ad remos damnatus, qui Massiliae vespillonis officioungebatur, inde ad sancti Laurentii de Rivedolt oppidulum,

* *Vid.* Lettre de Messieurs le Moine & Bailly.

a Correiaco leucam distans, aufugit. Ibi in quendam Correiaci incolam, propinquum suum, incidens, tuniculam ei, ac par tibialium, quae secum advexerat, donavit. Propinquus ille domum reversus, intra biduum triduumve obiit, neque multo post tres filii una cum matre concesserunt. Filius ejus, qui Canonicae habitabat, huc se contulit ad humandam familiam, ac rediens dono dedit pallium, quod attulerat, sororio suo, qui lectum eo sternens, puerulum, cum ipso simul dormire solitum, intra unum diem amisit, & biduo postea uxorem, atque ipse tandem intra septem aut octo dies decessit. Parentes denique defuncti bona adeuntes, eodem fato, quo reliqua haec infelix familia, perierunt.

HINC abunde manifestum est, Gallicis medicis nihil causae fuisse, cur, contra communem opinionem, pestem

pestem contagiosam esse negaverint.
 Eatenus tamen illorum rationem
 habui, ut in contagione probanda
 diutius moratus sim, ne quis viro-
 rum opinione, qui in hoc morbo
 adeo fuerunt experti, in errorem
 duceretur; in re tanti praesertim
 momenti, ut omnia de quadrage-
 simis praecepta, totumque fere con-
 siliū nostrum, ea nitantur. Si
 haec enim opinio falsa probetur,
 quadregesimae, reliquaeque omnes
 id genus morbi avertendi rationes, ut
 prorsus inutiles, rejici debent. Sed
 cum mihi adhuc persuasissimum sit,
 pestem morbum esse contagiosum,
 in praeceptis, quae ad quadra-
 gesimas spectant, nihil immutavi;
 in quibus nihil, ut spero, a me pro-
 positum fuit, quod commerciis ob-
 sit, quandoquidem ea, quae suaserim,
 parum ab iis sunt diversa, quae in
 omnibus Italiae portubus, negotia-
 torum mercatu frequentatis, locisque
 aliis,

aliis, jam longo usu recepta fuere. Et profecto si vicinis nostris essemus in hoc remissiores, nullus dubito, quin periculi illis a nobis impendentis metus nostrorum commerciorum libertatem maxime intercluderet.

UT paucis remi expediam, nulla causa mihi librum hunc jam recensenti inventa fuit, cur a sententia mea recederem; aut quicquam immutarem in praeceptis, quae vel de quadragessimis agendis ad pestem a regione qualibet arcendam tradidi; vel de eadem, ubi advenerit, tractanda: contra autem certioribus argumentis impellor, ut credam illa esse morbi naturae aptissima, ideoque ut plurimum, quibus utamur, maxime idonea. At vero quatenus expediat, pro vario rerum publicarum statu, potestatem ad singula eorum exequenda necessariam concedere, non est medici definire.

Potestas

Potestas haec sine dubio iis limitibus semper coerceri debet, ut populi jura & libertas haud unquam in periculum adducantur. Equidem ut nihil aliud mihi in hoc negotio suscipiendo proposui, quam ut in publicum consulerem, & genus humanum in omnium calamitatum tristissima, quoad possem, sublevarem; ita nihil aegrius ferrem, quam si quid a me profectum, ansam vel minimam crudelitati & oppressioni praeberet.

At quatenam causa sit hujusmodi aliquid verendi ex quoquam a me proposito, sane non percipio. Nam quid futurum est periculi, si, peste grassante, potestas ea administrandi, quae ad populi tractationem pertinent, vel concilio salutis, vel aliis magistratibus permittatur, a quibus, sicut a reliquis omnibus in civili aliquo munere constitutis, quemadmodum

modum in officio se gesserint, ratio
exigi possit? Id tamen curandum
viris in republica exercitioribus re-
linquo. Certum autem scio, &
aegros humanius tractatum, & mor-
bi progressum melius cohibitum iri,
per vias hic traditas, quam per a-
lias quolibet, vel in nostro, vel in
aliis regionibus, hactenus fere adhi-
bitas.

CONSUETUDO apud nos, fena-
tus decreto rata, quascunque pestis
occupaverit familias, in suis aedi-
bus, tanquam in carceribus, conclu-
dendi, nemini aut ingrediendi, aut e-
grediendi copia concessa, iis tantum
exceptis, quos ex publica auctori-
tate necessaria aegris officia praestare
oportet, acerbissimae certe severi-
tatis multum prae se ferre mihi vi-
detur: nam ejusdem morbi peri-
culo totam familiam objiciendo,
omnes in mortis genus, si quod
aliud

aliud est, severissimum quodammodo tradit. Cuicumque igitur id accidit infortunii, ut primus in ullam familiam morbum intulerit, intolerabilem istam anxietatem & languorem animi, quae hunc morbum maxime comitantur, multo impensius augebit molestissima illa cogitatio, quod propinquos & amicos sibi charissimos in idem exitium conjecerit. In summa, hac demum ratione efficitur, ut morbus pro singulis hominibus, quos alias forsan tolleretur, totas jam familias abripiat.

TRACTATIONIS ratio apud Gallos suis, iisque haud levibus, incommodis non caret; ut nuper etiam cl. Hecquet, medicum Parisiensem, merito questum fuisse video *. A-

* Traité de la peste, p. 255, &c.

grotorum in nosocomiis coarctatio
 nulli usui esse potest, imo potius
 contagionem augebit & disperget, &
 praeterea ipsos aegros summis diffi-
 cultatibus afficiet. Miseriarum, qui-
 bus humanum genus opprimit ho-
 stis hic infensissimus, ea non est mi-
 nima, quod, cum leviores calamita-
 tes hominum animos ad mansuetu-
 dinem & misericordiam movere so-
 lent, in hoc malorum gravissimo
 contrarium evenit. Sive enim pra-
 vae indolis homines, his turbidis
 tempestatibus spe impunitatis in-
 ducti, malo suo ingenio, quod poe-
 narum metus alias refrenat, laxiores
 habenas remittant; sive assiduo ca-
 lamitatum angustiarumque conspe-
 ctu mentes hominum quasi occal-
 lescant, omnemque humanitatis sen-
 sum penitus exuant; sive ex alia
 quacunque causa exoriatur: cer-
 tum est iis tempestatibus, quibus
 omnes oportet collatis viribus eniti,
 quo

quo furori communis miseriae ob-
fistant, homines adeo nullam of-
ficiorum inter se rationem habere,
ut contra, ferissimae crudelitates,
aliis temporibus ignotae, ab iis sae-
pe exerceantur. Ita refert Diemer-
broekius se multoties vidisse noso-
comia sceleratorum curae concredi-
ta, qui non tantum per inhumana-
nam negligentiam multis pereundi
causa fuerunt; sed etiam ipsi non-
nunquam infirmioribus, aut quorum
foetida ulcera sanationem difficilem
reddebant, mortem suffocando ac-
celerarunt. Malebant igitur aegri
multis in locis sub dio per agros de-
cumbere, ubi vel tenuissimi aliquid
tegminis nanciscerentur; quam sa-
lutem suam barbaris istis nosoco-
miorum custodibus committere *.
Ut finem faciam, etsi primum aegros,

* Diemerbroekius de peste, p. 120.

dum pauci sint, ex oppido educere, sola sit probabilis morbum sistendi via, utpote qua contagionis causa tollitur; tamen si haec minime successerit, morbusque passim se nihilominus diffuderit, non ulterius prodesse potest, ideoque est omnino rejicienda.

ITEM rigida disciplina, quae apud Gallos ad valla, quibus loci infecti cinguntur, observatur, plurima secum importat incommoda. Omni enim transitu ab infectis locis omnino intercluso, eidem communi periculo, tam a morbo, quam a maleficiis illic admissis impendenti, subjiciuntur illi, quorum fortunae evadendi copiam alioquin praeberent. Et hoc profecto, in omni regione libera, nihil aliud aestimandum est, quam libertatis hominum, jurisque naturalis violatio, nullo unquam pacto toleranda.

HIS

HIS jam incommodis rite expensis, mira voluptate afficior, quod praecepta nostra iis prope, imo penitus, sint immunia; & iusta tamen morbi ratio habeatur. Quum primum aegrorum numerus increverit, suadeo ut domi maneant, nec asperrimis istis legibus aut ipsi, aut ipsorum familiae, uti olim, coëreantur. Recte forsan praeceperim, ne, qui domum infectam vel frequentant, vel habitant, unquam foras progrediantur, quin longum baculum coloris cujusdam singularis secum circumferant, vel aliud quodlibet signum, quo viso, qui obviam eant, a liberiori cum illis congressu & colloquio cavere moneantur: quem morem in locis quibusdam hisce occasionibus usitatum fuisse intellexi. Aegros velim, non nisi sub morbi initium, domibus emigrare, dum sine incommodis jam dictis

dictis adhuc fieri possit, & ab ipsis plerumque exoptari debeat. Vix unquam notum fuit, quin morbus inter pauperiores primo sit coortus. Jam hujus disciplinae legibus ii soli adstringentur, quorum aediculae prae spatii angustia aegrotantibus sint admodum incommodae. Nostrum igitur consilium eo praesertim spectat, ut pauperibus, qui primi morbo fuerint correpti, subveniatur, in domicilia suis commodiora eos removendo, ubi omnia ipsis necessaria melius quam domi suppeditentur. Nec tam periculosum erit illos dimoveri, quam in morbo adeo terribili imperiti facile credunt; quum in variolis id tuto quotidie fiat. Et quemadmodum supra observatum fuit, aegros in nosocomiis publicis ab immiti ministrantium tractatione multa saepe passos fuisse; hic paululum admodum, aut nihil est, quod ex ea parte

parte timeatur: hanc enim aegrorum migrationem fuasi, antequam longa calamitatum series maleficia & animi duritiem produxerit. Imo sperandi locus est, fore ut diligentissime potius curentur, quum morbi refrenationem, & suam idcirco salutem, omnes ex ea re pendere crediderint. Porro ut haec tractatio & tuta & utilis erit aegris, ita in rem sanorum, vel in eadem familia, vel in vicinia commorantium, potissimum conducet. Quandoquidem enim pauperiores labore suo quotidiano victum quaeritant, ubi primum inter eos pestis eruperit, aegrae familiae una cum vicinis, si cura publica non relevantur, destitutae, penuria interibunt, ni forte morbi progressus vitae finem properaverit.

QUONIAM compertum fuit pestem inter pauperes semper fere exoriri

riri, hanc ob causam, quum primum hoc argumentum tractavi, in praeceptis de aegris removendis nihil discriminis, pro diversis illorum fortunis, feci: quod tamen utcunque nunc, ne cui foret cavillandi locus, habendum ratus, ostendi quid agendum sit, si quo casu insolito pestis opulentam familiam ab initio invaserit: nihilque in ea re praecepi, cui me lubentissime submittere noluerim. Multo enim malletm domo auferri aegrotus, quo familiae saluti consulerem; quam ut omnes eodem loco conclusi, mortis periculo simul exponeremur. Haec familias aegras tractandi ratio, sicut omnium est clementissima, quae, curae alicui de inhibendo morbi progressu conjunctae, excogitari possint; sic iis, quibus olim utebamur, alias ob causas longe praecellit. Nam per ea, quae monui, praecipitur tantum initio morbi paucorum

rum aliquot familiarum discessus ; domos autem occludendi institutum per totum morbi tempus continuabatur. Pestis ita curata vix ad decem forsan perveniat familias : imo exempla adduxi, quibus hac ratione intra unam restiterit.

QUOD spectat autem ad infectos locos vallo cingendos, eam rem ita institui, ut nemini causa sit de translatione duriori conquerendi ; cum cuilibet ex loco infecto egredi liceat, ea lege, ut in loco quodam tuto per breve spatium trium circiter hebdomadum quadragesimam peragat. Nemo igitur in oppido infecto manere cogetur, quem sua ipsius conditio illic non retinebit.

HAEC pars praeceptorum non tam generatim, quam reliquae, traditur ; quia loca quaedam nimis spatiosa sunt, quam ut illam admittant ; quo

E

factum

factum est ut restricte praefiniverim. Sed uti hinc multum incommodi ad reliquam pervenit regionem, ita ne minimum quidem commodi loco incustodito adfertur. Nam cum omnes, qui ex infecto loco exeunt, literas quadragesimam ab ipsis transactam significantes circumferant, quibus omnis amoveatur suspicio; viatoribus iter erit longe facilius, & minus, quam alias, periculosum. Quod quia neglectum fuerat, quando pestis ultima Londini grassabatur, difficile erat per fugium reperire, dum rure passim ab advenis omnes metuebant; & diversoria iter ab urbe facientibus erant intuta, cum certo sciri non posset, quin ab aliis ex eodem loco profectis contagione fuissent infecta.

Hoc caeteris partibus regionis valde officere minime dubitandum est:

est: negari enim non potest, ad pestem in Gallia reprimendam conatus eorum multum contulisse. Morbus inter illos adeo graviter saeviit, ut nisi rationes idoneae ad vim ejus coërcendam adhibitae fuissent, nihil causae restare videtur, quo minus universam regionem jam diu pervasisset. Nam ultima pestis, qua Anglia laboravit, quamvis longe fuerit moderatior, nec anno diutius Londini manserit, in maximam tamen Angliae partem se diffudit: in Cantium, ad Dubrem usque, penetrans; in Suffexiam, Hantoniam, Durotriges, Essexiam, Northfolciam, agrum Cantabrigiensem, Northantoniensem, Warwicensem, Derbicensem; & ne plura loca commemorem, ad Novum usque Castrum*.

* *Vide Gazettes ann. 1665, & 1666.*

SICUT igitur per totum hunc tractatum, quemadmodum praecepta nostra cum pestis natura conveniant, summa, qualicuit, diligentia expendi; ita aliquantisper hic disquisivi, quousque illis uti expediat.

NUNC autem cuilibet aequo rerum aestimatori liberum iudicium relinquo, an haec monita, ex omnibus hactenus inventis, non maxime sint idonea, quae legum auctoritate sanciantur. Sed non nostrum est leges sancire. Et aliquando forsan necessarium sit, ob causas, quas in praesentia non dicam, praedictis vulgo opinionibus & clamoribus locum dare, legumque interim, quae fieri possint, optimarum sanctione supersedere; praesertim cum longius absit periculum. Sed si unquam pestis (quam Deus avertat)

ad

ad nos transierit, non dubito, quin vox populi & senatus prudentia in illud concurrant, ut viae ineantur his, a nobis traditis, non multum absimiles: saltem ut temporis pristini acta, inhumana prorsus & exitiosa, rescindantur.

AT tempus est de re adeo ingrata finem scribendi facere: quam tractare minime voluissem, nisi officii, ut potui, patriam demerendi studium, hoc impendentis periculi tempore, me eo impulisset.

QUAE igitur dicenda habui, claudit narratio, legi sane dignissima: quam cum loco suo adhibere non licuit, quia non ante finitum hoc opus ad manus pervenit, hic integram describam. Continet rationes, quibus potentissimo regi nostro, GEORGIO, uti placuit, cum novem circiter aut decem abhinc annis, Germanicas

nicas ejus ditiones pestis invaserat. Accepi autem a viro eximio, Backmeistero, regi ab epistolis, Hannoverae, cui cura mandata haec publicandi commissa fuit. Ut hanc igitur narrationem mecum communicaret rogavi, cognoscendi avidus, quam prope ad ea, quae praeceperam, rationes istae accederent, quas prospere admodum cessisse inaudiveram. Et summa profecto voluptate percipio, eas praeceptis nostris maxime consentaneas esse, & in tantum profuisse, ut non ultra pauca ista oppida & pagos, in scripti sequentis initio memoratos, pestis evagaretur.

Hanno-

Hannoverae, Feb. 10. N.S.

1722.

ANNIS 1712. & 1713. pestis hic
in sequentibus locis saeviebat.

OPPIDIS.

Luneburgi, Harburgi, bis.
Cellæ,

PAGIS.

Nienfeldt	Trebel,
Holdenstedt,	Brinckem,
Melle,	Goldenstedt,
Bienenbittel,	Fallingbostel.
Achem,	

IN ultimo ex his pagis tres ope-
rarii, qui ab Hamburgo aufugerant,
& in granarium noctu se abdide-
rant, mane proximo illic mortui
sunt inventi, & in cadaveribus pesti-
lentes

lentes notae comparuerunt ; sed incendio granario, contagionis progressus impediabatur.

HAUD citius pagus aliquis inficiebatur, quam, vallo circumdato, a vicinorum commercio arcebantur incolae. Quibus sic inclusis com-
meatus statim suppeditabatur ; mittebatur etiam medicus, & praesertim chirurgi aliquot ; item sacerdos, qui infectis speciatim operam daret ; nutrix quoque, cum vespillonibus, aliisque ministris necessariis.

PRÆCIPUA rei totius administratio in duobus versabatur : quorum alterum fuit, ut aegri a sanis separarentur : alterum, ut domus, quas pestis intraverat, bene perpur-garentur.

Si quis in morbum incidisset, imperabatur ei domo abire, & valetudinarium in hos usus constructum ingredi: illis vero, qui in eadem domo sani videbantur, cum fieri posset, omnes vestes suas noctu exuere, aliasque sibi paratas induere, & deinde, vestimentis, quae exuerant, prius igne consumptis, in domicilio praestituto quadragesimam agere. Vestes mutari praecipiebantur, &, quae exutae fuerant, comburi, quoties necessarium esse apparebat: ita nimirum hoc fiebat, quum aliqui, postquam convaluissent, ex valetudinario egressi, ad quadragesimalem stationem transirent; item cum morbo jam penitus extincto, nutrices, vespillones, & chirurgi ad eandem stationem se conferrent.

TENUIA aëstate tuguriola extruebantur, quibus plebs, locis infectis abire iussa, recipi posset; quae postea, cum non amplius ex usu essent, comburi solebant.

DOMUS infecta, familia egressa, clavis statim impactis occludebatur; excubiae etiam constituebantur, ne quid clandestino furto subduceretur. Rure si domus esset vilioris pretii, modo sine periculo fieri posset, incendebatur, damno ex publico aere possessori refarcito. In oppidis vero, ubi periculosam fuisset huiusmodi incendium, mercede conducebant, qui domos ingressi, in aream, aut ante fores efferront, quicquid ad contagionem accipendam aptum erat, atque id omne ibidem in ignem conjicerent. Ne autem vicinis inde pavor incuteretur,
res

res istiusmodi, in carros cadaveribus evehendis destinatos nonnunquam impositae, extra oppidum incendebantur. Principio quidem mos fuit in terram eas alte defodere; donec saepius compertum fuerat, contagionem inde novas vires acquirere, quod rursus effoderentur. Antequam domestica damna, ex incendiis contracta, rependerentur, haud raro deprehensi fuerunt, qui partem supellectilis occultarent, qua contagio dispergebatur. Ex quo autem iustum pretium publico sumptu accipere coeperunt, nihil celantes, omnia flammis libenter permiserunt.

AESTATE pecora in agris pernoctabant, quae curae incolarum committebantur, quorum aedes pestis non invaserat. Hyeme sani tenebantur, priusquam ex domo

infecta decederent, omnia pecora,
quae ad illam pertinebant, necare,
ac deinde haud procul ab ea, de-
cem pedes alta, humo condere:
hyberno enim tempore pecora in
aedes ad se recipere solent.

PARS

PARS PRIOR.
De Peste generatim.

CAPUT I.
De Pestis Origine & Natura.

CUM nostrum sit consilium
in hoc tractatu eas rationes
proponere, quibus potissi-
mum impendens nobis a peste pe-
riculum averti posse videatur ; & in
hunc finem pestiferae contagionis
naturam scrutari, quatenus praecep-
torum,

torum, quae tradentur, ratio id exigat: priusquam aliquid figillatim praescribam, quae sint causae unde pestis oriatur, & quibus modis contagio illius disseminetur, paucis inquiram.

ANTIQUISSIMIS temporibus pestes, sicut alii complures morbi, ad vindicanda generis humani scelera divinitus immitti credebantur; hinc nullum aliud remedium, praeter sacra & lustrationes ad iratum numen placandum, quaerebatur*.

QUICQUID autem in opinionis hujus defensionem dici possit, cum sacra historia nos doceat, pestes nonnunquam ad divinam ultionem exequendam missas fuisse; certum

* Celsus, De medic. in praefat. *Marbos tum ad iram deorum immortalium relativos esse, & ab iisdem opem posci solitam.*

est tamen eam, cum fines justos excesserit, pessimos habuisse effectus. Terror enim iste & amentia, quae hominum animos hinc occuparunt, dirissimis gentium superstitionibus occasionem praebuere, & ad immanem illam humanorum sacrificiorum crudelitatem generatim impulerunt; ut ex innumeris fere veterum scriptorum locis facile ostendi posset*.

Praete-

* De Gallis testem locupletissimum, Caesarem habemus. *Natio, inquit, est omnis Gallorum admodum dedita religionibus; atque ob eam causam qui sunt affecti gravioribus morbis, quique in praeliis periculisque versantur, aut pro victimis homines immolant, aut se immolatu- ros vovent, administrisque ad ea sacrificia Druidibus utuntur: quod pro vita hominis nisi vita hominis reddatur, non posse aliter deorum immortalium numen placari arbitrantur. Publicaeque ejusdem generis habent instituta sacrificia.* B.G. lib. 6. Massilienses speciatim ad pestem avertendam hac nefaria consuetudine usos fuisse ex Petronio Servius nos docet; in quem finem, ut ait, unus ex pauperibus se offerebat, anno prius publice alendus. Ad Aen. 111. v. 57. De Atheniensibus scholia-

stes

Praeterea in causas naturales inquir-
rendi conamina impendebat, atque indu-

stes in Aristophanem idem tradit, quod factum
dicit tempore λοιμῆ, ἢ τοιούτου τινός. In Equit.
ῥ. 1133. Et in Plut. ῥ. 454. moris ejusdem
mentionem faciens, adhibitum fuisse ait ratione
λοιμῆ τινος, ἢ τινος ἐτέρας νόσος. In hoc posteriori
loco poeta misellos istos homunciones, qui pec-
cudum ritu ita mactabantur, καθάρματα appel-
lat. Ut obiter igitur illud notem, probabile
videtur S. Paulum ad impiam hanc consuetudi-
nem respexisse, 1 Corinth. iv. 13. qui de se nu-
mero plurali loquens, ait: ὡς περικαθάρματα τῷ
κόσμῳ ἐγενήθημεν, πάντων πείψιμα ἕως θανάτου. Ubi
vett. quidam MSS. pro ὡς περικαθάρματα, le-
gunt ὡσπερ, ὡσπερ, vel ὡσπερὶ καθάρματα. Sed
haec sententia minime infirmabitur, si vulgaris
lectio retineatur, cum septuaginta interpretes
vocem περικάθαρμα eodem sensu usurpare viden-
tur, Prov. xxi. 18. ita vertentes: Περικάθα-
ρμα ὃ δίκαιος ἀνομία. Praeterea ex voce πείψι-
μα, quam subjicit apostolus, hoc ulterius cor-
roboratur. Nam eadem prorsus significatione
explicat Hesychius: Πείψιμα, περικατάμαγμα,
ἀνίλνιλα, ἀνίλνυχα. Item Suidas, ad consuetudi-
nem, de qua agimus, respiciens, scribit, cum ho-
mo in mare projiceretur, veluti Neptuno sacri-
ficatus, carmen illud adjectum fuisse: Πείψιμα
ἡμῶν γένος. Justinus, sacrilegio hoc potius, quam
sacro,

inducebat homines segniter iis malis succumbere, quibus optimus & sapientissimus naturae conditor idonea plerumque providit remedia.

sacro, Carthaginienses usos fuisse narrans, etiam liberos suos immolasse observat, quam di-
ram immanitatem eleganter insectatur. Verba
illius sunt: *Cum inter caetera mala etiam peste
laborarent, cruenta sacrorum religione, & scelere
pro remedio usi sunt. Quippe homines ut victi-
mas immolabant, & impuberes (quae aetas etiam
hostium misericordiam provocat) aris admovebant,
pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro-
quorum vita dii rogari maxime solent.* Lib. xviii.
c. 6. Atque hinc etiam illud Ennii, ex An-
nal. i.

Poeni sunt solitei sos sacrificare puellos:

licet alii aliter hunc versum legunt. Imo in tam
dementem temeritatem apud gentes nonnullas
haec nefanda superstitio homines praecipitavit,
ut etiam reges eorum vitam profundere, quo ab
huiusmodi calamitatibus cives liberarent, non re-
cusaverint. Ita Clem. Rom. πολλοὶ βασιλεῖς καὶ ἡ-
γεμῆνοι, λοιμικῇ τινὶ ἐν δυνάμει κακῇ, χρησιμοδοτηθέν-
τες, παρέδωκαν αἰνίς εἰς θάνατον, ἵνα ῥύσωνται διὰ τῆς
αἰνῶν αἱμάτων τὸς πολίτας. Epist. i. ad Corinth.
§. 55. Ne plures autem commemoremus,
Porphyrius, Lib. 2. de abstin. anim. apud Phoe-
nices hunc morem in usu fuisse scribit,

G

SEQUEN-

SEQUENTIBUS igitur seculis, ubi medicinae scientia pars sapientiae haberi coepit, Hippocrates opinionioni eorum acriter repugnavit, qui statuerunt, *Peculiares quosdam morbos esse divinos, vel a diis immissos: asserens, Non alium alio magis, sed omnes morbos a diis procedere; qui tamen singuli ex causis suis naturalibus ortum haberent: solem, frigus, ac ventos esse divina, quorum commutationes, ac vires in humana corpora diligenter a medico observari oportebat* †.

Hoc generale effatum magnus ille medicinae magister non minus de pestibus, quam de aliis morbis intelligi voluit: quam recte autem

† Lib. de morbo sacro; & Lib. de aere, locis, & aquis.

ita statuit, aliquatenus apparebit, cum ad causas morbi hujusce exquirendas pervenerimus.

PRIUSQUAM autem id facere incipimus, falsam opinionem a nonnullis receptam tollere conveniet; qua pestis in nulla alia re, praeter majorem ejus vehementiam, a febre communi differre censetur. Sed perspicuum est, uti variolae & morbilli, propter signa quaedam ipsis peculiaria, species esse morborum a caeteris omnibus diversae agnoscuntur; sic, pari ratione pestem non minus genere distingui a pervulgatis febribus, concedi oportere: sunt enim certa quaedam signa pesti tam necessario connexa, quam variolis, aut morbillis suae eruptiones.

UT variolae virus suum in cutem per pustulas emittunt; ita in peste humor noxius vel in glandulas per tumores, scil. parotidem, bubonem, aliosque; vel in quamlibet corporis partem per carbunculos ejicitur. Atque hae quidem eruptiones adeo certa sunt morbi hujus indicia, ut aliqua ex iis nunquam absit; nisi aut summa malignitate morbi, aut corporis infirmitate aeger succumbit, priusquam ulla eruptio fieri possit; atque ita sanies, quae alioquin in externos tumores ejecta fuisset, occupat viscera, & gangraenas in illis parit.

Hoc sane pacto nonnunquam evenit, ut hi tumores in glandulis, carbunculique non compareant: sicut malum genus variolarum, in tenera corporis habitudine, ante eruptionem, per diarrhoeam, haemorrhagiam,

morrhagiam, aut alium hujusmodi praevalidae malignitatis effectum, exitus aliquando fatales habet.

OBSERVATUM est a Gallicis medicis, qui aegros Massilienses in quinque classes, pro diversis morbi gradibus, distribuerunt, glandularum tumores & carbunculos in omnibus erupisse; iis tantum classis primae exceptis, qui adeo terribili modo corripiebantur, ut paucis horis, aut, ad summum, intra diem, biduumve mortem oppeterent, oppressioni, anxietudini, viriumque defectioni succumbentes, in quae primus morbi impetus eos conjecerat, visceribus statim gangraena corruptis, ut ex corporum dissectione constitit *.

* Observat. & reflex. touchant la nature, &c., de la peste de Marseille, pag. 47. & suiv.

Atque

Atque ex hac observatione, cui conveniunt, quae ab auctoribus aliis in prioribus pestibus fuerunt animadversa, liquet tantum abesse, ut harum eruptionum sola causa sit intensior hujus morbi, quam caeterarum febrium, violentia, ut tum solummodo absint, cum maxime faciat morbus; alias vero semper illum comitentur, etiam cum adeo leniter accesserit, ut aegro primam contagionis notitiam dederit exorians hujusmodi tumor; sicut non modo Gallici isti medici, sed alii quoque optimae fidei scriptores affirmarunt. Unde haud dubitanter concludamus, has eruptiones non minus peculiare esse hujus morbi indicium; quam eae sunt variolarum & morbillorum, quibus cognosci ac distingui solent.

ATQUE

ATQUE hinc speciatim apparet discrimen inter veram pestem & illas malignitatis inusitatae febres, quae eam solent praecurrere, caelique temperiei istius insalubris naturales sunt effectus, quam omnes pestes comitari postea probabimus. Etenim cum omnes istae febres, ex quibus homines sine ullis per tumores in glandulis, aut carbunculos, eruptionibus convalescunt, signis careant peculiaribus, quae levissimas verae pestis accessiones comitantur; nulla iusta videtur causa, cur minorem eas duntaxat morbi illius gradum esse certo credamus: quantum autem apparet, natura differunt; haud fere contagiosae sunt, ut pestis; nec ita necessario cum ea connectuntur, quin febres istiusmodi nonnunquam adveniunt, cum vera pestis illas non sequitur.

Ex

Ex contrario autem, nollem ita intelligi, ac si febrem quamcunque, in qua eruptiones iis, quae jam dictae sunt, similes conspiciuntur, pestem appellarem. Sicut enim quodvis ulcus, aut pustula in cutē prorumpens, variolarum non est indicium, nec omnis inguinum tumor venereus est bubo; ita carbunculi quidam sunt non pestilentes, & aliae febres praeter pestem, quarum crisis per tumores & abscessus, idque aliquando in parotide, aut aliis glandulis, perficitur. Discrimen quidem nonnullum inter pestis, aliarumque febrium, tumores plerumque reperiri solet, temporis praesertim prodeundi ratione; in peste enim citius, quam alias usquam fere, se ostendunt. Et profecto subtiles huiusmodi differentiae, quae plerumque minus peritorum observationem effugiunt, haud raro solae sunt rationes,

tiones, quibus morbi, a longe diversis causis exorti, distingui possint. Nam ut primarum causarum natura, unde procreantur, nobis penitus est ignota; ita quando causae istae sint diversae, nulla alia dignoscendi ratio, nisi ex effectuum differentia, nobis relinquitur. Sed cum omnes humani corporis morbi materiae fabricam, iisdem statutis legibus subiectam atque gubernatam, perturbent; haud mirum est effectus, qui a causis diversis profluant, persimiles saepe inveniri. Morbos igitur hic accurate discernere summam medici artem ac peritiam requirit. Ut hoc autem fiat, numerum, gradus, tempus, & ordinem variorum signorum, quae in morbi ejusdem progressu se ostendunt, diligenter observari oportet. Sed morbos distinguendi difficultas tanta nonnunquam iis, qui studiosissime ad haec omnia attenderunt, inventa fuit,

H

ut

ut etiam post summam curam fuerint decepti; seu temporis angustiae ad observationes perficiendas, seu inusitatus corporis habitus, seu enormia denique signa, ex minus idonea tractatione oborta, hoc effecerint. Quo autem generatim de morbi natura certi aliquid statuatur, ex iis, quae usitate occurrunt, iudicium fieri debet. Et pestis profecto haud minus signis, quae vulgo eam comitari solent, distingui ac definiri videtur, quam multi ex morbis istis, quos a diversis causis oriri omnes existimant. Praeterea pestem, tum origo ejus, ex una tantum orbis terrarum parte proveniens, tum etiam teterrima contagio nobilitavit. Quae duo illius attributa jam demonstrare suscipiam.

CONTAGIO pestis ab antiquissimis temporibus observata fuit. Thucydides

cydides in pestis Atheniensis descriptione* memorat; & Lucretius, qui

* Lib. 2. Ὅτι ἑτέρῃ ἀφ' ἑτέρῃ, θεραπείας ἀναπιμπλάμηναι, ὥσπερ τὰ πρόβατα ἔθνησκον· ἢ ἢ πλείστον φθόρον τῷτο ἐνεποίει· εἴτε γὰρ μὴ θέλοιεν δεδιότες ἀλλήλοις προσιέναι, ἀπώλυντο ἔρημοι, ἢ οἰκίαι πολλαὶ ἐκενώθησαν ἀπορία τῇ θεραπείᾳ· εἴτε προσίοιεν, διεφθέρωντο, ἢ μάλιστα οἱ ἀρετῆς τι μελαποικίμηναι. Et si loci hujus principium ita in omnibus Thucydidis editionibus legatur, ut hic dedimus, vitio tamen laborare certum est; voces enim θεραπείας ἀναπιμπλάμηναι absurde connectuntur. Ex clausula autem Aristotelis, quam mox proferam, conjectari licet, hoc vitium levi negotio emendari posse, si modo comma, quod vocem ἑτέρῃ sequitur, ex eo loco sublatum, vocabulo θεραπείας substituatur: nam verbum προσαναπίμπλημι apud Aristotelem, sensu absoluto, significat *insicere*. Sin autem haec vitium tollendi ratio minus sufficere videatur, locutio quaedam Plutarchi in vita Periclis suppetias feret, ubi eandem hanc pestem, atque Thucydides, describit. Verba sunt: Ἀλλ' ἐὼν, ὥσπερ βοσκήματα καθειργμύνης, ἀναπίμπλασθαι φθορῆς ἀπ' ἀλλήλων. Hinc igitur aut θεραπείας mutare in φθορῆς, aut utramque potius vocem retinere inducamur; cum facile esset scribae ob literarum in altera voce similitudinem φθορῆς

H 2

omi

qui eam descriptionem fere transtulit, haud semel tangit *. Aristot-

omississe. Si res ita fuerit, tota sententia hoc modo erit legenda: *Ὅτι ἕτεροι αὐτῶν ἕτεροι διεγενέσθαι, φθορῆς ἀναπιμπλάμενοι, &c.* Ex alterutra emendatione sensus verborum sic se habebit: *Dum alius alii ministrabat, contagionem contrahentes, sicut ovium greges, interibant. Atque haec contagiosa vis morbi tantae fragis causa praecipua fuit: nam aut aegri amicorum, illos adire metuentium, ope destituebantur; quo factum est ut multae familiae, auxilii expertes, perirent: aut eos, qui opem ferrent, inficiebant; & illos praesertim, quos generosae virtutis ratio ad officium praestandum maxime incitaret.*

Sensus, qui verbo ἀναπιμπλάμεν hic tribuitur, ex loco quodam Livii magis adhuc confirmari potest, ubi contagionem pestis, vel febris castrensis, quae & Carthaginiensium & Romanorum exercitus in Syracusarum obsidione infestavit, verbis ejusmodi describit, quae plane ostendunt eum ad hanc Thucydidis narrationem respexisse. Ait enim: *Aut neglecti desertique, qui incidissent, morerentur; aut assidentes curantibusque eadem vi morbi repletos secum traherent.* Lib. 25. c. 26.

* L. 6. §. 1234.

— Nullo cessabant tempore apisci

Ex aliis alios avidi contagia morbi.

Et §. 1241.

Qui fuerant autem praesto, contagibus ibant.

teles

teles inter problemata * sua ponit:
 Quo modo pestis eos inficiat, qui ad
 aegros accedunt. Et, quod majo-
 ris est momenti, ipse Galenus idem
 plane declarat. † Ita enim scri-
 bit: "Οτι συνδιαρρίβειν τοῖς λοιμώτῃσι
 ἐπισφαλές, ἀπολαῦσαι γὰρ κίνδυνος, ὥς-
 περ ψώρας τινός, &c. *Quod inter
 peste laborantes versari haud tutum
 sit; quoniam periculum est, ne
 morbus contrahatur, ut in scabie,
 &c. Res sane adeo manifesta est,
 ut de ea omnes mortales una
 mente jam consentiant; si per pau-
 cos tantum excipiamus, qui con-
 trariam opinionem vindicando ab
 aliis se distinguere voluerint. Et
 mirum profecto videtur, rem ita
 perspicuam omnino in dubium vo-*

* Sect. I. Διδ. τί ποτε ὁ λοιμὸς μόνη τῶν νόσων
 καὶ τὰς πλησιάζουσας τοῖς δευτερογενέσι προ-
 σκαυήμασι;

† Περὶ διαφορᾶς πυρετῶν, βιβ. α΄.

cari; quae vel ex eo satis comprobatur, quod huic morbo proprium est, ut quodocunque in domo aliqua unum arripuerit, in maximam familiae partem cito invadat. Quod cum in peste semper evenire notissimum est, nemo, opinor, qui paulo attentius id consideraverit, aut amplius dubitare possit, aut fortius argumentum requirere, quo morbum hunc contagiosum esse convincatur. Hac ratione variolae morbillique vulgo perhibentur contagiosa; quia in quamcunque domum alteruter ex his morbis penetraverit, maximam eorum partem in familia, qui nunquam antea eo essent affecti, corripere observatur; saltem si libere cum aegris versentur. Eodem igitur argumento pestem quoque contagiosam esse concludere oportet. Frustra quis contendat, in peste hoc eo duntaxat fieri, quod sani, aëris vitiiati, aut quaecunque
 fit

fit morbi communis causa, injuriae accipiendae magis, quam alias fere, obnoxii redduntur; dum ex aegrorum, in eadem familia, conspectu territi animum despondeant: nam si ita esset, infantes, qui ob tenebram aetatem nihil hinc periculi sentire possunt, melius quam alii evaderent; cujus contrarium experientia semper verum esse demonstravit.

VERUM est nonnullos, qui assiduam aegris operam dederint, morbum effugisse. Sed hoc nequaquam infirmat, quod hic asseritur: etenim non minus facile intelligitur, quemadmodum homines quidam bonae corporis habitudinis beneficio contagioni obistere possint; quam ut noxium aërem sine noxa constanter ducant. Quod scribit Diemerbroekius, huic loco convenire videtur: nempe familiae cu-

jusdam

jusdam partem ad oppidum peste liberum demigrasse; quae, ut ipse observavit, eo morbo paulo post correpta fuit, quam pars altera, in oppido infecto relicta, aegrotaverat: quod sane vix potuit evenire, nisi commercium inter sanos & aegrotos per literas, aut alia quadam ratione, id efficere valuisset*. Eodem spectat, quod Enagrius in peste a se descripta memorat, & quo fatetur se non mediocriter esse perculsum: scil. multos eorum, qui locis infectis se subduxerant, in ipsis, ad quae confugerant, oppidis peste fuisse correptos, dum veteres illorum oppidorum incolae in eam non incidebant†. Sed res adeo manifesta magna exemplorum copia non indiget, quae praesto sunt innumera; & nonnulla, prout occasio se dabit, infra proferentur,

* De pest. c. 4. annot. 6.

† Enagrii Histor. eccles. l. 4. c. 29.

cum de rationibus speciatim dicere veniamus, quibus haec lues circumferatur. Illud tantum igitur hoc loco adjiciam: quod omnia morbi hujus indicia ex hac sententia facillime explicentur, quae ex quavis alia vix explanari possunt. Hinc scimus, cur pestis, ubi primum locum quempiam invadit, licet aegri sint paucissimi, plerumque tamen violentissime in eos saeviat, pessimisque signis aggravetur. Jam si morbum pareret non importata contagio, sed alia quaedam causa in loco infecto orta, ideoque gradatim generata, contrarium necessario eveniret: aegri non modo in initio pauciores forent, sed etiam levius afficerentur, quam postea, cum morbi causis accesserit maxima malignitas. Hinc etiam discimus, qui factum fuit, ut infectae urbis incolae, occludendo se ab omni cum

illis commercio, a quibus morbum se contracturos suspicabantur, incolumes saepe manserint. Cum pestis, quae Angliam ultima invasit, Cantabrigiam perveniebat, collegia hac prorsus erant intacta. Sic Romae, annis 1656 & 1657, dum pestis grassabatur, monasteria utriusque sexus eodem modo se plerumque tuebantur*: at Neapoli, quam pestis paulo antea tentaverat, coenobia, hoc consilio neglecto, haud pari felicitate evaserunt†. Imo ne ullos quidem ex carceribus Romae contagio intravit‡; quorum squalor alioquin morbo eos valde reddit obnoxios. At ne sim longus, unum solummodo exemplum amplius adjiciam. Nulla alia, opinor, veri-

* Gastaldi de avertenda & profliganda peste, p. 117.

† Ibid. p. 118.

‡ Ibid. p. 117.

similis ratio afferri potest, quare pestis postrema Londinensis, quae sub finem anni 1664 in paroecia S. Aegidii in campis incepit, a natalibus Dominicis ad medium Februarium consopita, rursus in eadem paroecia proruperit; & deinde post aliam ad Aprilem usque intermissionem, in eodem loco se iterum ostenderit *.

PORRO quicumque historias de pestibus omnium aetatum excusserit, si modo paulo accuratius fuerint descriptae, paucissimas inveniet, quae in propriis istis signis non conveniunt, quibus pestis ab aliis febribus distinguatur. Unum alterumve exemplum inveniri posse, quibus contrarium appareat, confiteor; &

* *Vid.* Bills of mortality for the year 1665.

forſan patriae noſtrae hiſtoria inſig-
niſſimum praebeat *. Sed exempla
huiusmodi ſunt adeo perrara, ut
nihilominus concludi oportere exi-
ſtimem, peſtem plerumque unum
eſſe eundemque morbum.

OSTENDERE proxime conabor, pe-
ſtem ſemper eandem habuiſſe ori-
ginem, & ab Africa advectam fu-
iſſe, quae duos etiam alios morbos
contagioſos, variolas & morbillos,
nobis addixit. In omnibus quidem
regionibus epidemici morbi extra
modum lethales, in carceribus, ob-
ſidionibus, caſtris, aliisque id genus
locis, ſaepe naſcantur, quos aucto-
res generali nomine peſtilentes vo-
carunt: ſed veram peſtem, quam
peculiaria ſua indicia, jam antea de-
ſcripta, comitantur, & quae ab alia

* The ſweating ſickneſs.

in aliam regionem dispergitur, non aliam opinor esse, quam febrim Africanam, in Aethiopia, aut Aegypto procreatam, cujus contagio in alias orbis terrarum partes per commercia traducitur.

OBSERVAVIT Plinius, *Pestilentiam a meridianis partibus ad occasum solis* (quo genere loquendi Europam intelligit) *semper ire* *. Et qui accuratissime de hoc morbo diversis aetatibus scripserant, ubicunque grassata fuit, ab Africa ducunt. Thucydides, in descriptione famosae istius pestis Atheniensis ante laudata †, in Aethiopia superiori ortum habuisse dicit, hinc in Aegyptum venisse, deinde primo in Persiam, postea vero in Graeciam pergrassasse.

* Nat. hist. l. 7. c. 50.

† Pag. 51.

PESTIS omnium maxime horrenda, quas vetus historia memorat, ea fuit, quae, Justiniano imperante, A. D. 543 Constantinopoli erupit. Contagionem per totum terrarum orbem effudisse dicitur, ac per duos & quinquaginta annos permanisse. Historia illius ab Euagrio * bene narratur, sed magis erudite a Procopio †; quorum uterque ex Aethiopia aut Aegypto originem traxisse observat.

CONGRUIT etiam hoc peregrinantium & mercatorum narrationibus, qui a locis Turcorum imperio subiectis hisce temporibus adveniunt; quorum omnes plerique nos docent, crebras pestes, quae regiones istas populantur, ab ora Africana illuc tra-

* Ecclesiast. histor. l. 4. c. 29.

† De bello Persico, l. 2. c. 22.

duci ; adeo ut Smyrnae, aliisque litoris ejusdem portibus, navem, qua affertur, saepe cognoscant. Et hinc posterioribus seculis, quibus commercium nobis in Turcicis regionibus frequentius fuit, pestes illinc in has partes Europae advectas fuisse plane apparet.

PESTEM, quae nunc in Gallia grassatur, ex Turcia venisse manifesto constat, ut postea speciatim ostendam. Item pestis, quae duodecim abhinc annis Dantiscei erupit, & inde Hamburgum, Hafniam, aliasque septentrionem versus urbes infestavit, a Constantinopoli, per Poloniam, & locos finitimos, illuc viam sibi aperuit. Novissima etiam pestis, quae hanc urbem invasit, si Hodges nostro fides habeatur *,

* *Vid.* Hodges de peste.

eandem habuit originem ; utpote quae huc devenit ex Hollandia, quod a Turcicis regionibus in gossypio apportata fuerat.

DIRISSIMA mortalium strages, quam per aetates aliquot proxime elapsas senserant, circa medium decimi & quarti seculi incidit, quando pestis intra quinquennium maximam orbis terrarum partem pervasit*. Anno 1346 Aegyptum, Turciam, Graeciam, Syriam, atque Indiam orientalem infestavit: anno 1347 ab orientali parte maris Mediterranei, quam dicimus *Levant*, navigiis quibusdam in Siciliam, Pisas, Genuam, & alibi transportata est: anno 1348 Sabaudiam, Provinciam, Delphinatum, Cataloniam, & Castiliam, cum aliis locis, intravit: anno

* *Vid. Istorie di Matteo Villani, l. 1. c. 2.*

1349 occupavit Angliam, Scotiam, Hiberniam, & Belgium: sequenti anno Germaniam, Pannoniam, & Daniam. In quoscunque autem locos pervenit, cladem intulit adeo funestam, ut orbem terrae plus dimidia parte incolarum privasse dicatur*. At enim cum Africa hanc pestem ab initio participavit, nullus dubito, quin originem illic habuerit, & non apud Sinas, uti Villani in historia sua illorum temporum tradidit†, nautarum quorundam Genuensium fidem secutus, qui a locis istis redeuntes, ab ingenti pila ignea, quae aut ex terrae erupit penetralibus, aut caelitus decidit, ortam illic ferebant. Narrationi autem tam incredibili minime, ut opinor, confidere oportet,

* Mezeray, Hist. de France, tom. I. p. 798.

† Loco jam citato.

cum nullum aliud pestis, in illis primum regionibus exortae, certum nobis suppetat exemplum.

ILLUD maxime notatu dignum est, singulas Europae regiones hoc malo semper eo magis aut minus fuisse affectas, prout sibi plus minusve commercii fuit in Africa, vel cum iis populis orientalibus, qui mercaturam exercendi causa illuc commeaverant. Cujus rei insigne nobis exemplum praebet Peloponnesus, quae iis temporibus, quibus Venetis subjicitur, haud saepius peste infestatur, quam aliae Europae regiones; quoties autem in Turcorum potestatem devenit, haud diu manet ab ista calamitate immunis. Atque hinc, ut obiter id tangamus, dubium illud quadantenus solvi possit, cur olim magis, quam nunc, populorum borealium numerus increverit: aetatibus enim antiquis pestibus

bus caruerunt, quibus imminuti sunt, ex quo cum Africanis commercia instituerint.

Huic de mercaturis observationi congruit, quod in historia sua, loco jam dicto, notat Procopius, pestem scribens a locis maritimis ad regiones longius a mari dissitas semper propagari solitam: quod ex eo tempore experientia semper confirmatum fuit.

CUM pestem morbi genus esse distinctum, & ex Africa solum provenire, haecenus probatum fuit; causa illius in ea regione, & nusquam alibi, proxime quaerenda est. Quid igitur sit illi regioni proprium, quod morbo huic procreando aptum esse credatur, considerare oportet. De statu igitur Aegyptiacae urbis Alcairi, atque Aethiopiae, quatenus ad rem nostram

K 2 spectare

spectare videtur, paucis tractabo; quae duo sunt magna pestis seminaria: haec enim loca magis ea infestari, quam alias plerasque Africae partes, tradunt peregrinatores.

ALCAIRUS ingentibus incolarum turbis, qui vitam plerique valde inopem sordidamque agunt, frequentatur. Vici illius angustissimi sunt & coarctati. In arenosa planitie sita est, ad montis radices, quo venti, qui alioquin aërem refrigerarent, arcentur; unde aestus fervidiores fiunt. Magno interluitur alveo, qui, Nilo exundante, aqua impletur; recessu autem fluvii paulatim arefcit. In hunc alveum eives colluviem, morticina, sordisque omnigenas conjiciunt, ex quibus, coenoque simul admixto, foetor exoritur*. Hinc miseros inco-

* *Vid.* Le Bruin, Voyage au Levant, c. 38.
las

las pestis quotannis depascitur ; nec prius remittit, quam Nilus congestam hanc colluviei molem superfusus abluerit, & argentes aurae, tunc temporis aspirare solitae, flatibus suis aëra purgaverint.

IN Aethiopia prodigiosa illa locustarum examina, quae, nisi forsitan a ventis in aequor converrantur, famem aliquando fruges comedendo pariunt, aliam quoque, pestilentiae nimirum, calamitatem regioni afferunt, dum mortuae jacentes computrescunt* ; viribus putredini accrescentibus per immodicam caeli intemperiem, quae tanta est in hac regione, ut una anni tempestate tres quatuorve menses perpetuos imbres violenti depluant†. Pec-

* *Vid.* Ludolf. *Histor. Aethiop.* lib. 1. c. 13.

& D. August. *De civitat. Dei*, lib. 3. c. ult.

† *Vid.* Ludolf. *Histor. Aethiop.* lib. 1. c. 5.
& *Comment.*

liariter igitur de hac terra observatur, quod invadat eam plerumque pestis, quando imbres per fervidos Julii & Augusti menses decidunt *.

JAM si haec, quae de caeli intemperie Alcairi & in Aethiopia diximus, cum Arabum medicorum scriptis †, qui haud procul ab istis regionibus habitarunt, conferamus, quibus pestes ab intempestivis humoribus, aestibus, & ventorum absentia afferri declarant; morbi hujusce causam consuetam, opinor, cognoscemus, quatenus ex imperfecta nostra in causis rerum intelligentia percipi possit. Quem sane, ex omnibus his rationibus una collatis, a putredine in terris istis adeo constanter generata, cum aeris vitiis jam memoratis adaugetur, ac praesertim ab anima-

* J. Leo, Hist. Afric. lib. 1.

† Rhaf. & Avicen.

libus putrefactis, originem ducere existimo.

ANIMALIUM corpora in materiam morbo huic gignendo aptam converti posse, ex eo perspicuum est; quod humores cujusque, qui eo laborat, in naturam ad alios inficiendos idoneam corrumpuntur. Nec improbabile videtur, volatiles particulas, quibus abundant animalia, in vehementioribus Africae caloribus, quando aer vitiatur, putrefactas, in ejusdem generis materiam immutari; cum in his frigidioribus terris majorem aliis plerisque rebus acrimoniam illas putrescendo capere, & majori cum periculo in propius accedentes agere, nonnunquam percipimus; ut accidit in perniciosis illis & virulentis succis, qui corruptis cadaveribus aliquando ingenerantur: cujus rei pridem luculentissimum dedi exemplum;

emplum *; & multa alia, si opus foret, praecipue vero in corporibus hydropicis, & cancrorum ulceribus, proferri possent. Praeterea in his borealibus plagis morbos admodum exitiales ex animali putredine aliquando produci invenimus, tametsi ad verae pestis malignitatem non perveniant: etenim ubi magnus hominum numerus arcitius concluditur, ut in carceribus, obsidionibus, & castris, febres perniciosissimae non raro generantur.

ET haud ab re forsan erit hic observare, veteres Aegyptios tam bene intellexisse, quantum ad pestem procreandum cadaverum putror valeret, ut ibin volucrem coluerint, ob beneficium, quod vim magnam serpentium devorando in ipsos con-

* Mechanical account of poisons, p. 178.

ferebat;

ferebat; quas tam odore mortuas, quam morfu vivas nocere senserunt*.

SED nullum corruptionis genus unquam in his Europaeis regionibus eo usque adaugetur, ut veram pestem producere queat: & Arabes medici nos docuerunt, in calidissimis regionibus aëris vitium necessarium esse, quo aut dictorum corporum putredo adeo subtilis reddatur; aut saltem effluvia eorum, quae, dum putrescunt, exhalantur, humana corpora laedendi facultatem acquirant. Uterque autem effectus a malignis aëris qualitatibus supra de-

* Cicero, De nat. Deor. lib. i. §. 36. de avibus his loquens, ait: *Avertunt pestem ab Aegypto, cum volucres angues, ex vastitate Libyae vento Africo invehas, interficiunt atque consumunt; ex quo fit ut illae nec morfu vivae noceant, nec odore mortuae.*

scriptis prorsus expectari potest, quoties diutius permaneant, viresque conjunctas exerant.

QUOD hic de origine pestis descriui, mihi adeo consentaneum rationi videtur, ut non possim fatimitari nonnullos, qui, causis adeo manifestis omissis, ad occultas quasdam decurrant qualitates, utpote vim maleficam e caelo dimissam, arsenici, bituminis, aut aliorum fossilium effluvia, cum aliis hujusmodi commentitiis, aut incertis agendi causis.

VERUNTAMEN haec non eo dicuntur, quo omni aëris intempestati, immodico aestu & humore, quos supra memoravimus, magis occultae, partes suas in pestis contagione augenda atque promovenda, cum semel generata est, prorsus abjudicem; rem enim nonnunquam ita se

se habere ut credam, potius adducor: sicut in variolis, alio contagioso morbo, inter nos evenit, qui manifestis illis aëris qualitatibus, jam descriptis, spargitur plerumque & propagatur; quem tamen novimus aliquando in contraria aëris constitutione, nimirum dum hyems arida fit ac gelida, vehementer saevire. Sed morbum generare, & generativum dare, res sunt prorsus diversae. Et si concedatur quidem aliquam hujusmodi occultam aëris mutationem in prima morbi productione quicquam valere; tamen in justam reprehensionem isti scriptores incurrunr, qui harum occultarum mutationum, quas nullam investigandi rationem habemus, ipsam naturam definire prae se ferant: etenim neque adeo sensiles sunt, ut in nostram disquisitionem directe veniant; neque effectus earum in peste procre-

anda certi aliquid de vera ipsarum natura indicant.

ILLUD tantummodo scimus, id, quo pestis producitur, quodcunque sit, ea natura praeditum esse, ut in corpus admissum, tantas sanguinis & succorum commutationes efficiat, quibus morbus generatur; idque partibus aliquot humorum eas corrodingi qualitates impertiendo, quae, ubicunque cadunt, ad inflammationes & gangraenas pariendum valeant. Sed non tam clare percipimus, quibus legibus subtiles materiei particulae in se invicem agant, ut vel pro certo statuamus, cujufmodi qualitates ad animales succos in acres istos humores immutandos requirantur; vel ut rationes, quibus singula producuntur signa, quae huic morbo propria sunt, explicemus. Magnus ille philosophus, qui in arcanis naturae explo-

explorandis, summas hominum fatigacissimorum expectationes mire exsuperavit, non ulterius investigando processit, quam ut maxime probabile esse deprehendat, hos effectus a subtili & elastico spiritu pendere, qui per orbem universum diffunditur*; parum vero adhuc nos docuit, quo peculiari modo spiritus hic operetur. Dum hoc autem fiet, ad angustos admodum limites restringi necesse est, quae de his naturae operationibus cognoscimus, iis praesertim, quae intra corpora animalia, naturae opera prae caeteris omnibus, quantum nos scimus, subtiliter connexa & complicata, transiguntur. Interim satis est, causas, quibus pestis originem tribuimus, observa-

* Newtoni Optic. qu. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24.

tionibus confirmari, & nequaquam esse improbables, ostendisse.

CAPUT II.

De Causis, quae Pestem propagant.

IN pestis originem investigando eo diligentius elaboravi, quo melius diluatur, quicquid objici possit contra ea, quae de causis dicturus sum, quibus inter nos producit & propagatur. Contagione autem hoc generatim efficitur: cujus qui magnam potestatem nesciunt, hoc est, quam subtilis sit, & quam late morbus per eam disseminetur, non intelligunt, ortum illius maleficae aëris qualitati in omnibus locis, ubicunque accadat, omnino tribuere

buere solent; alii contra, naturae morbi hujus contagiosae consideratione omnem aëris constitutionis rationem excludi existimarunt: at vero tam contagionem, quae morbum comitatur; quam aeris qualitatem, qua promovetur contagio, aequaliter expendi oportet; utraque enim opus est, ut plenam vim suam morbus accipiat. Quapropter in hoc capite institui aequa lance utramque expendere, & utriusque effectus justis terminis definire.

IN hunc finem causas, quibus pestis propagatur, ad tres revocabo: homines ea correptos, merces ex infectis locis convectas, & corruptam aëris constitutionem.

PLURES sunt morbi, qui ab aegris ad sanos transeunt, sed non omnes eodem modo. Hydrophobia non aliter communicatur, nisi vitiatum animalis

animalis aegrotantis succi cum sani sanguine per morsum, vel alia ratione pariter efficaci, recta commisceantur; scabies contactu simplici affricatur; arctiori, lues venerea; morbilli, variolae, ac pestis vel propinquo tantum ad aegros accessu contrahuntur; iis igitur periculum creant, qui in eadem domo manent, & cum aegris versentur.

IN omnibus postremi generis morbis contagiosis, praecipue pestilentibus, per totum eorum spatium, sed maxime cum decedunt, sanguis magnam actuosarum particularum quantitatem in omnes corporis glandulas perpetuo ejicit; in illas praesertim oris & cutis, quibus secretiones natura magis copiosae sunt & uberes: quae particulae, in sani hominis corpus receptae, ad eundem morbum cum eo communicandum sunt idoneae. Hoc autem duabus
illis

illis rationibus effici videtur: contagiosae istae particulae una cum aëre, quem ducimus, attractae, salivosos succos in transitu aliquando inficiant, qui in stomachum demersi, vim suam maleficam in eo infigunt: plerumque vero sanguinem ab iisdem nocivis particulis, in pulmonibus sibi admistis, laedi existimo. Particulas aliquot aëris in respirando sanguinem recipere, manifestum esse censeo: cui rei fidem facit, quod eadem aëris quantitas diu ad spirandum non sufficiet, quamvis consuetis, quae vulgo ei adscribuntur, inflandi pulmones & sanguinem agitandi qualitatibus minime destituatur. Hoc etiam ab eruditissimo Halleio ulterius confirmatur; qui, ut ex ipso audiui, cum multis orgyiis sub aquas, in machina demissus, urina-ret, & aërem naturali longe spissiore duceret, lentius solito spirare se invenit. Hinc

M

verifi-

verisimile videtur, illum praecipuum esse respirationis usum, ut subtiles quaedam particulae ab aëre in sanguinem intromittantur: etenim cum majorem solito aëris quantitatem uno tempore ducendo, plures earum subtilium particularum simul in sanguinem reciperentur, respiratio minus frequenter repetita sufficiebat.

HAEC una est causarum, quibus pestis, semel generata, spargitur & augetur. Secunda, quam supra memoravimus, merces scil. ex infectis locis convectae, malum hoc multo latius diffundit. Illa ab homine ad hominem, ex domo in domum, vel forsan ex oppido in oppidum luem propaget; haec autem in regiones remotissimas transmittit. Hinc gentes istae Europae, quae mercandi studiosae sunt, maximum sibi periculum impendere sentiunt,

tiunt, cujus evitandi causa quadragésimas generatim instituerunt. Univerſa autem haec conſuetudo gravi eſt argumento contagionem a mercibus propagari: haud enim fas eſt credere, tot nationes ſine maximis rationum momentis in hunc morem conſentire potuiſſe. Praeterea calamitatem hanc a locis infectis ad alios per varia mercium genera tranſiſſe, indubitatis conſtat exemplis. Ut horum aliquot mentionem faci- am, neceſſario poſtea adducar; in praefentia autem duo tantum profe- ram. Prius erit peſtis, quae anno 1656 Romam invaſit; quam certo accepimus illuc a Neapoli veſtibus nonnullis ac pannis apportatam fu- iſſe, quae primum Neptunium al- lata fuerant, inde vero in vicinam S. Laurentii turrim, ubi poſtquam aliquandiu remaſerant, Romam advehebantur *. Alterum exem-

* Gaſtaldi de peſt. p. 116.

plum ex ephemeride pestis Massiliensis † petemus, quae, cum accuratissime scripta sit, fidem majorem meretur. Ex ea certissime constat, morbum illuc mercibus ex orientali parte maris Mediterranei allatum fuisse: qui primus enim ea corripiebatur, unus ex nautis fuit navigii istius, quo merces fuerant advectae; hunc proximi sequebantur, qui mercium istarum curam habuerunt, dum quadragesima peragebatur; & cito post chirurgus, quem corporibus defunctorum examinandis magistratus Massilienses praefecerant. Nemini, opinor, qui haec recte perpenderit, ullus omnino dubitandi locus relinquetur, quin merces secum contagionem asferre possint: tam clara enim sunt rei documenta, quae vel maxime incredulis omnem scrupulum eximant. Fieri potest, ut ante

† Journal de ce qui s'est passé à Marseille, &c.
mercium

mercium adventum genus aliquod febris praeter solitum perniciosae, quam vulgo pestilentem vocamus, Massiliae fuisset: sed nullam istiusmodi febrim, pestis nomen jure sibi vindicare posse, supra ostendi: ex contrario, veram pestem a febribus istis pestilentibus diligenter oportet distingui, ne alioquin de hoc argumento disputantes in errores incidamus.

FEBRIS, inquam, inusitatae malignitatis ante mercium illarum adventum Massiliae fuisset; imo unum forsitan aut alterum exemplum febris comparuisset, quae eruptiones emitteret, iis haud admodum dissimiles, quae in peste conspiciuntur; quales & hic Londini aliquando nos observavimus: plane autem incredibile videtur, veram pestem ante id tempus apparuisse. Nam a nautae obitu, quo terror primum incussus attentionem excitavit,

excitavit, sex integrae prius decurrerant hebdomades, quam magistratibus nunciatum fuit, peste quenquam in urbe interiisse. Et nunquam, opinor, notum fuit, pestem semel eruptam tanti temporis inducias, aestuante caelo, fecisse.

Ad maiorem argumenti hujus confirmationem non parum conducet, quod de simili mercimoniorum effectu in variolis vir spectatissimae fidei mihi narravit. Is enim morbus, qui, sicut pestis quaedam, ab his terris tam ad orientalem, quam occidentalem Indiam haud raro transmittitur, ab India semel orientali ad Bonae Fidei promontorium sequenti modo afferebatur. Navis abhinc circiter quadriennium illuc ab India orientali appulit: inter navigandum tres pueri variorum morbo laboraverant, quorum sordida lintea in arcam recondita

data fuerunt & reſerata. Haec, navi in portum delata, educta ſunt, & indigenis ut eluerentur tradita; qui, cum ea contrectarent, variolis ſtatim infecti ſunt, morbusque per multa milliaria diffuſus totius fere regionis incolas abſumpſit.

Quo modo contagionis ſemina merces retineant, res adeo difficilis explicatu viſa eſt, ut auctores * nonnulli luem ab infectis procreari exiſtimaverint; quorum ova ab alio in alium locum deferantur, & excluſa morbum pariant. Ut haec autem opinio nullis omnino documentis confirmatur, ita, ut arbitror, non neceſſe eſt ad eam noſmet recipere. Nam ſi, ut ipſi conjectavimus, materia contagionis actuosa ſit natura, ex animalium praefertim corruptione genita, facile

* Kircherus, Langius, &c.

est percipere, quomodo haec in mollibus, porosis corporibus, arcte denseque simul compressis, locari possit & conservari.

OMNES sciunt suffimenta, idoneis involucris obvoluta, odorem suum diutissime servare: &, quod maxime notari debet, illorum fragrantissima, sicut haec, de qua agimus, materia, pleraque sunt succi animales, ut moschus, zibethum, & alia: res etiam quibus optime conservantur, ad contagionem recipiendam & propagandam sunt aptissimae, quales sunt pelles, plumae, serica, pili, lana, gossypium, linum, aliaque; quorum pars maxima ab animalibus quoque proveniunt.

TERTIA causa contagionem spargendi, a nobis assignata, erat aëris corrupta constitutio. Cum aër salubris sit, aeger proxime sibi accedentes

dentes potest inficere: sic pestis aliquando in nave inter vectores manere invenitur, postquam ex aëre corrupto, ubi primum conceptus erat morbus, navigarint. Eximium hujus rei exemplum in peste Genuensi, anno 1656, accidisse fertur. Undecim homines contagioni subtrahere se statuentes, naviculam conscenderunt, qua Provinciam peterent; quorum unus, simul ac mari se commisissent, peste correptus, caeteros infecit; quo factum est, ut, cum alii ex aliis aegrotarent & morerentur, accessu ubique prohibiti, eo, unde solverant, redire coacti sint; & quando navicula iterum ad portum Genuensem reversa est, unus tantum ex clade funesta superfuit*.

* Toulon, Traité de la peste.

VERUNTAMEN cum res ita sit, morbus haud longe dilatari solet; quia contagiosae particulae cito dispersae effugiunt. At in corrupto aëris statu, quoties contagiosa effluvia cum subtilibus particulis ex corrupto aëre generatis coeant; his conjuncta non tantum magis actiosa & potentiora, sed etiam durabiliora fiunt; materiamque contagiosam efficiunt, quae malum ab aegro, unde prodiit, multo longius disseminare possit.

CALIDUM aërem ad contagionem propagandam frigido generatim aptiorem esse, nemo dubitare potest, qui, quanto longius in illo, quam in hoc, omnigena effluvia diffunduntur, cogitet. At is aëris status, cum humor intempestivus & ventorum absentia accesserint calori, qui pesti in regionibus quibusdam ortum praebet,

præbet, in omnibus sine dubio illam augebit. Nam Hippocrates eodem modo pestilentem aëris statum in sua patria describit; quo Arabes illam aëris constitutionem, ex qua pestis in Africa nascitur*. Et Mercurialis nos docet, pestem suo tempore Patavii eandem aëris constitutionem habuisse†. Idem quoque a Gassendo observatur in peste Dinienſi ‡. Praeterea facile ostendi potest, quemadmodum aër malignis istis qualitatibus, sub sensus cadentibus, imbutus, de quibus in superiori capite tractavimus, contagiosis morbis, corpus iis obnoxium reddendo, faveat.

* Hippocr. Epid. l. 3. Hippocratem aëris constitutionem, quæ veram comitatur pestem, hic describere, contra quam nonnulli senserunt, Galeus in commentario suo ad hunc locum testatur, De temp. l. 1. c. 4. & De differentiis febr. l. 1. c. 4.

† Vid. Mercurial. Praelect. de Pestilent.

‡ Notitia eccles. Dinienſis.

ALIAE quidem noxiae aëris qualitates majorem, quam calor solus, considerationem postulant: aliquando enim, aestu increcente, decedit pestis, dum aliis rationibus aër temperiem induit meliorem. Smyrnae pestis, quam naves illuc quotannis advehunt, circiter quartum & vicesimum diem Junii perpetuo cessat; quoniam ea tempestate, noxiis vaporibus, qui vere regioni incommodant, dissipatis, caelum semper aridum est & serenum. Caeterum aëris calor eam vim habet, ut si qua navis mensibus hyemalibus, Novembri, Decembri, Januario, aut Februario morbum afferat, nunquam spargatur; sin autem serius adveniat, Aprili nimirum, aut postea, ad dictum tempus permanet.

AD

AD haec, quod de occultis quibusdam aëris vitiis, pestis propagationi servientibus, antea dictum fuit, in his similiter terris locum habebit. Hoc ultima Londini pestis plane demonstrat, cujus semina primo ingressu, & dum una alterave domo contineretur, per duram & glaciale hyemem conservata, primo veris tempore, vi nova accepta, perniciosam naturam rursus exseruerunt; sequenti autem hyeme adeo repressa fuerunt, ut haud amplius se ostenderint, licet ex paroeciis urbanis plures dimidia parte mense Decembri fuissent infectae.

VITIATA aëris constitutio sine dubio requiritur, ut contagiosae istae atomi vim suam plene accipiant; alioquin certe haud facile intelligi potest, qui pestis, cum semel locum aliquem invasit, prius cessaret, quam omnes

omnes incolas prorsus deleverit, Haec autem difficultas cito evanesceat, si modo aërem statuamus, noxiis qualitatibus sublatis, in statum salubriorem immutari, quo malignitas dissipari ac suppressi possit,

Ex contraria parte non apparet contagionem vulgo per aërem, quomodocunque corruptum, posse ad longinquum spatium deferri; pestis vero ab infectis hominibus, & mercimoniis oppidatim plerumque apportari videtur: nam innumeris exemplis liquet, strages maximas in oppidis quibusdam pestem fecisse; cum alia vicina oppida, pagique morbo omnino caruerunt. Hinc fit, ut pestis aliquando a loco in locum temere admodum, ac nullo certo ordine servato, gradiatur. Thuanus * pestis in Italia

* Histor. lib. 62.

mentionem facit, quae anno primo Tridenti & Veronae grassata, proximo Venetias & Patavium invasit, Vicentiam, quae media interjacet, intactam praeteriens, quam tamen anno subsequenti occupavit; certissimo sane argumento pestem a Verona per aërem Patavium & Venetias haudquaquam advolasse; fieri enim tunc non potuerat, quin corruptus aër omnia in transitu infecisset. Eiusdem generis exemplum in Gallia nuper habuimus, cum pestis ex Provincia ad Gabalos, multis leucis distantes, transfiliit. Solet quidem pestis, praesertim si violentior fuit, ab infectis locis in adjacentes ferri; quod alias quidem, ut probabile videtur, ex commercio aliquo efficitur, quod oppidis infectis cum regione circumjecta, gratia illorum, quae ad usus humanos pertinent, necessario intercedit, veneni subtilitate curam aliquando

quando diligentissimam eludente; alias vero ab iis, qui a locis infectis in viciniam demigrant.

DEMONSTRARI non posse confiteor, in nullo oppido, quo maxima strages a peste edatur, tantum fore numerum aegrotorum, qui aërem contagiosis effluviis, ex sese emissis, adeo ubertim impleant, ut in vicinum oppidum aut pagum a ventis ferantur, nec in transitu ita dissipentur, quin malos producant effectus; praesertim cum haud raro evenit, ut aër noxiis hisce atomis tantopere oneretur, ut nullum oppidi locum tutum relinquat; quo fit, ut cum morbus ad summum pervenerit, omnes promiscue inficiantur, tam qui ab aegris longius remoti sint, quam qui prope ad eos accedant; licet in pestis initio ab omni aegrorum consuetudine abstinere, optimum sit praesidium.

Hoc

Hoc autem non saepe evenire existimo: perinde ut fumus, quo semper aër Londinensis, hyeme vero maxime, saturatur, non multa milliaria avehitur; licet quantitas illius longe major sit ea contagiosorum effluviorum, quae pestis exitiosissima generare possit.

SED ut ea, quae ad aërem spectant, concludamus, cum malae ejus qualitates, in borealibus his regionibus, sine contagio importato, pestilentiam facere per se nequeant; hinc vulgaris ista opinio, a magni nominis scriptoribus * non improbata, falsa esse apparet, qua pestis semel triginta aut quadraginta annis necessario ad nos semper recurrere dicitur; quod cum purum putum sit figmentum, nulla ratione aut experientia nixum, a vanis hu-

* Sydenham De peste.

jusmodi timoribus mentes hominum liberari debent. Cum pestis enim nunquam apud nos primum generetur, sed ab exteris regionibus casu quodam fortuito afferatur, adventus ejus a nulla certa temporis periodo pendere potest. Et quamvis tres aut quatuor ultimae pestes intra centum annos nobis evenerint, id tamen temporis spatium haud satis longum est, ut generalis regula ex eo constitutur: immo per quinquaginta sex annos, proxime elapsos, nullam hoc genus calamitatem accidisse cernimus.

TANTUM abest, ut aer nostrae regionis verae pestis unquam sit origo, ut vero simillimum videatur, mitiores eos morbos contagiosos, variolas & morbillos, nunquam ab illo primum produci. Nam ut hi morbi in Europa inauditi erant, priusquam Mauri Hispaniam invaserunt; ita certe ab illis advecti, ex eo tempore

tempore contagionis ope locum tenuerunt, feminibus morborum contagiosis vim suam maleficam diverso gradu expromentibus, prout aër ad ea adjuvanda magis minusve fuerit idoneus; qui tamen nunquam illis adeo fit adversus, ut tam diuturno tempore ab agendo penitus cohibeat, quo prorsus disperdantur.

PROINDE non tantum nulla necessitate hisce periodicis pestis redictionibus obnoxii sumus, sed ex contrario, licet accessiones aliquot ejusmodi experti simus; exempla tamen non desunt malarum contagionum, quae ab externis regionibus ad nos allatae, minus hic noxiae fuerunt, cum aër noster borealis impressiones illas non pariter admitteret.

MORBUM, quem vulgari apud nos appellatione, *the sweating sickness*,
O 2 supra

supra memoravimus*, qui tamen *fur-
dor Anglicus, & febris ephemera Bri-
tannica* dictus fuit, quia hic natus
fuisse credebatur, peregrinam habu-
isse originem verisimillimum vide-
tur: qui, etsi pestis quidem commu-
nis non esset, cum glandularum tu-
moribus & carbunculis; vera tamen
erat pestilentia, ex eadem causa pro-
veniens, specie tantum mutata, ac
vi imminuta ex salutari caeli nostri
temperie. In multis enim indiciis
cum peste vulgata conveniebat, cu-
jusmodi sunt languor gravissimus,
inquietudo, internus ardor, & alia;
quae nusquam alias, praeterquam in
vera peste, adeo vehementia esse ob-
servata sunt, ut hic fuisse describun-
tur. Et quod his etiam majus est,
morbus erat contagiosus.

ANNO 1485 primum inter nos

sentiebatur, in exercitu exortus, quocum Henricus VII a Gallia rediens Cambriam appulit §. A Rhodo autem triennio ante, vel quadriennio, cum Turci eam celeberrima ista obsidione premebant, devenisse nonnulli crediderunt, ut ex loco quodam Caii tractatus jam citati colligi potest *. His accedit, quod cum ex eo tempore saepius redierit, annis nimirum 1506, 1517, 1528, & 1551, ex peste vulgari anno 1528, quae tunc temporis in Italia † grassata est, ortum habuisse, merito suspicari licet; quod nobilem gentis nostrae historicum olim conjectasse invenio ‡. Et caeteras quidem reversiones a lue

§ *Vid.* Caium De febr. ephemer. Britann.
& Verulamii Histor. Henrici VII.

* Pag. 162. edit. Lovan.

† *Vid.* Rondinelli Contagio in Firenze, & Summonte Histor. di Napoli.

‡ Lord Herbert's History of Henry VIII.

quadam

quadam Turcica derivatas fuisse credibile videtur: ni forsan earum nonnullae reliquiis morbi adhuc remanentibus originem deberent, opportuna aëris constitutione reversa, quae latentia semina excitaret, antequam prorsus deperdita essent. Vero similis videtur hunc morbum ex contagione importata profectum fuisse, quoniam certo scimus hanc speciem ejus non fuisse nostrae insulae peculiarem; sed, iisdem signis eam comitantibus, magnas Germaniae aliisque regionibus clades attulisse*.

MORBUM hunc pestem vi immunita appello, quia licet millia aliquot hominum, haud recte tractatorum, abstulerit; quod magnum profecto est maleficae naturae documentum, quae vel pestem ip-

* Thuan Hist. lib. 5.

sam vulgarem in eo excessit, quod pauci ab hoc morbo absumpti ultra unius diei naturalis spatium, a prima morbi accessione, vitam produxerint; recessus tamen illius hoc spatio per sudores profusos, si modo debita cura promoverentur, *Improvise potius naturae assultasse, quam obstinate remediis resistisse*, ut doctus & sapiens ait historicus, ostendit: nam, ut idem vir illustriss. scribit, *Si aeger cardiacis potionibus temperatis foveretur, plerumque convalescebat**. Et, quod magis notabile existimo, sudor, naturalis hujus morbi crisis, efficacissimum vulgatae pestis remedium a medico praestantissimo inventus fuit: quo, si in tempore adhibeatur, morbus aliquando sine ullis externis tumoribus depelli potest. Praeterea vir ille observandi peritissimus nos docet,

* Verulamii Hist. Henrici vii.

multis aegris, quos ipse curabat, postquam vim morbi sudore hujusmodi arte elicitō fregisset, alterum non medicamentis excitum, sed naturalem erupisse, quo mire reficiebantur *.

UT ea autem, quae diximus, magis adhuc confirmentur, nequeo hic praeterire febrem quandam similis naturae; quae a Dunquerque, unde milites nostri eam secum transtulerunt, nomen sortita, appellata est *the Dunkirk fever*, & mense circiter Septembri, anno 1713 nos infestavit. Haec forsan a peste originem duxit, quae ante paucos annos Dantiscae erumpens in oppidis borealibus aliquandiu manserat. Inter nos quidem ea febris dolore capitis incipiens, profusis sudoribus

* Vid. Sydenham De peste, ann. 1665.

plerumque

plerumque decessit, aegris haud amplius uno die in lecto defixis; Dunquerque vero vomitus, diarrhoea, aliaque signa illam comitata sunt.

SED ut illuc, unde digressus sum, revertar, ex ante dictis, opinor, manifesto constat, pestem verum esse venenum, quod in australibus mundi partibus genitum, illic se sustentat, circuitu quodam ab infectis hominibus in merces commigrando; quod incolarum negligentiae in iis regionibus praecipue debetur, qui stupide admodum rei istius curam omittunt: item morbum, quoties aëris constitutio ipsi faveat, magna illic violentia favere, quo tempore praesertim aegri cum aliis eum communicant: contagiosam quoque materiam latere, in laxae mollisque texturae mercibus reconditam, quae densius con-

P

fertae,

fertae, & in alias regiones com-
portatae, semina contagionis in se
conclusa, cum aperiuntur, emit-
tunt, & morbum producant, quan-
do aër ad vires iis sufficiendas sit
idoneus; alioquin vero fieri potest,
ut dissipata haud multum damni in-
ferant: aërem denique ad longin-
quum spatium diffundere ac spar-
gere haec non solere, si omnis ac-
cessus ad locum infectum, & cum
eo commercium diligenter prohi-
beatur.

PARS

PARS POSTERIOR.

De rationibus contra
Pestem ineundis.

CAPUT I.

*De Contagionis ab aliis re-
gionibus advectu prohi-
bendo.*

SICUT magnum est solatium,
pestem non esse nobis con-
terraneam, intelligere; ita
summae incitamentum est diligen-

tiae in rationibus excogitandis, quibus ab ea nos tueamur.

Duo autem hic requiruntur: Ut rationes idoneae capiantur, ne in nostram insulam morbus advehatur; & si calamitas ejusmodi forte accidat, ut cura adhibeatur, ne latius se diffundat.

HORUM priori provisum est instituta consuetudine, qua naves, ab infectis locis advenientes, quadragessimam peragere coguntur. De qua ut illa, quae sequuntur praecepta, observentur, necessarium esse videtur.

PROPE portus nostros locis convenientibus, parvis insulis, si fieri possit, extruantur valetudinaria; quibus tam homines, quam merces, a locis contagione suspectis advenientes, recipiantur. Neque enim
fatis

fatis est homines in navi dies quadraginta conclusos detinuisse; cuius rei ea sola est utilitas, ut, si qui ex iis mortem obeant, observetur. Lues enim in vestibus, quibus semel infedit, potest tam diu servari, ut non minus illius, imo plus, post exactos, quam ante inceptos dies quadraginta, si morbus in navi saevire pergat, ad litus adferatur; nisi quoties quis moritur, recens inatur quadragesima; cui forte nil, praeterquam omnium in navi hominum interitus, finem imponat.

SI quis morbus contagiosus navem invaserit, sani homines, relictis vestibus, quas comburi oportet, loti, rasi, & alia vestimenta induti, in valetudinario triginta vel quadraginta dies commorentur. Hoc autem ideo fieri convenit, quia homines, licet ipsi ex aegritudine convaluerint, contagionis tamen materiem

materiem diu secum retinere possint: sicut variolas ex illis saepe contrahi videmus, qui multos jam dies ab eo morbo fuerint recreati.

AEGRI, si qui sint, a sanis seorsim in aedibus remotis secludantur; & aliquanto post sanitatem recuperatam laventur, tondeantur, & alias vestes induant, iis concrematis, quas aegrotantes gesserant; & deinde in sanorum aedes transducti, triginta vel quadraginta dies illic mancant.

DE vestibus aegrorum consumendis impense sum sollicitus, quia subtilissimum contagionis virus retinent. Scriptor ingeniosissimus*, in eleganti sua pestis descriptione, quae anno 1348 Florentiae saeviit, narrat se duos porcos vidisse, qui,

* Boccaccio Decameron. giornat. prim.

(III)

cum pauperis cuiusdam morbo illo
sublati pannos, in vicum projectos,
rostris follicantibus excussissent, den-
tibusque laniassent, convulsionibus
correpti hora minus expirarunt. Tra-
dit etiam doctissimus Fracastorius,
suo tempore, cum pestis Veronae
grassabatur, non pauciores viginti
quinque hominibus, pellitae unius
vestis contagione, alios ex aliis,
periisse*. Forestus quoque simile
exemplum memorat de septem
pueris, qui super pannis, ab in-
fecta apud Zelandos domo Alc-
mariam, Bataviae borealis oppidum,
allatis, colludendo decesserunt †.
Item demortuus nuper vir reveren-
dus, cui nomen fuit *Williams*, illu-
strissimo Baroni *Paget*, dum legatio-
nem Constantinopoli obiret, a sacris,
haud dissimile quiddam narrare so-

* De contagion. l. 3. c. 7.

† Observat. l. 6. Schol. ad observ. 22.

lebat,

lebat, quod a Turcico *fatrapa*, quem *Bassa* appellant, acceperat. In expeditione, quam *fatrapas* iste in fines Poloniae fecerat, quidam ex Janizariis, qui sub illius erant imperio, peste moriebatur; cuius *sagum* pretiosum alius Janizariorum sibi comparatum haud citius induerat, quin morbo statim correptus extingueretur; eodemque postea fato quinque alii Janizarii, qui idem gesserant, fungebantur. Hoc *fatrapas* viro reverendo jam dicto ideo praecipue nunciavit, quod ea ratione permotus *sagum* illud comburi iusserat. Voluit enim hoc exemplo ei demonstrare, inter Turcos esse, qui majori cogitandi libertate utebantur, quam ut cum vulgo Mahommedanae de fato doctrinae fidem suam adstringerent.

Si navem nullus invaserit morbus, non est, ut opinor, cur homines

mines quadragesimam peragant ;
laventur tamen, ac vestes eorum,
sicut merces, aëri perviae in va-
letudinario per hebdomada expur-
gentur.

SED maximum est periculum ab
iis mercibus, quae ad luem retinen-
dam sunt aptae ; quales sunt gossy-
pium, cannabis & linum, charta
aut libri, serica omnia, lintea, lana,
plumae, pili, & cuncta pellium
genera. Hisce repositorium ab ho-
minum valetudinario procul affig-
netur, ubi locis convenientibus re-
solutae atque explicatae sarcinae
aëri per quadraginta dies, quantum
licet, exponantur.

NIMIS forsan diuturnum tempus
hoc videbitur ; sed cum haud certo
sciamus, quantum temporis opus sit
ad contagiosam materiem ex spon-
giosarum rerum foraminibus expur-
gandam,

Q

gandam, nulla hac in re cautio nimia esse potest. De tempore sane hic praescripto, quod consuetudine jam diu ab omnibus recepta stabilitur, ne minimum quidem detrahi oportet; ni explorandi ratio excogitari possit, quando noxia effluvia haud amplius ex corporibus emittantur. Possit fortassis reperiri, si tenera animalcula, aviculae nominatim, prope ea admoveantur. Observatum enim fuit aves a locis peste infectis avolasse, & plerasque earum, quae in caveis concludebantur, obiisse *. Jam si percipiatur aviculas, volitandi potestate sub ipsum quadragesimae initium inter merces permessa, contagioni esse obnoxias; poterit quadantenus cognosci, quando merces fuerint perpuratae, experimentum repeten-

* Diemerbroekius De peste, l. 1. c. 4.

do, donec aviculae inter illas emissae nihil damni exinde contrahant. Quatenus autem rei huiusce sit utilitas, sola experientia docebit: non enim ignoro omnia animantium genera ab omnibus pestilentiis haud pariter affici; contra, suam plurimis peculiarem esse; morbus cuiusmodi paucis ab hinc annis boves invasit, quo neque alia bruta animalia, neque homines vel minimum laedebantur.

QUICQUID autem sit, quadragesimarum usus ex eo non penitus tollitur, quod temporis spatium ad purgationem illam necessarium haud certe sciamus: cum id saltem, utrum merces inficiantur necne, quadragesimae experimento licet cognosci; si enim inficiantur, vix fieri potest, ut omnes, quorum est officium eas curare, incolumes evadant.

Q 2

Quod

Quod quoties accidit, merces consumi oportet.

MERCES, cum in repositoio collocantur, explicandas esse cenfeo; alioquin nihil valet illic reponi. Mos iste in omnibus Italiae portubus perpetuo observatur. In Ligurno portu rem ita se habere, testatur nuper in lucem edita quadragesimas ibi peragendi ratio. Idem quoque Venetiis observatum invenio, ex authentica scriptura, quae nunc prae manibus est, de rationibus in ea civitate adhibitis, ubi quadragesimae jam inde ab anno 1484 fuerunt imperatae, quo tempore primum in Europa, quantum mihi apparet, instituebantur. Venetiis omnes gossypii, camelinorum, fibrinorumve pilorum, aliarumque id genus mercium fasces, ab uno extremo ad alterum dissuuntur, & quotidie perforantur a bajulis, qui
nuda

nuda in illas brachia inferunt, ut aëri liber aditus ad omnes partes mercium pateat. Rationes quasdam hujusmodi necessarias esse, ex infortunio, quod circiter viginti quinque abhinc annos in insula Bermuda accidit, satis manifesto probatur; ubi, ut a cl. Halleio accepi, gossypii saccus in litus occulte in-
 vectus, plus mense in domo quadam, sine ullo cujusvis e familia damno, absconditus jacuit; quum vero inter incolas distribui coepit, tanta contagione illos affecit, ut vivi mortuis humandis vix sufficerent. Halleio rem narravit dux bellicae navis, Tuckerus nomine, Bermudensis, cujus frater, ejusdem nominis, regii scribae vicem hic nuper praestitit.

SANE, quum crebro expertum fuerit, ex cunctis mercibus, quae contagionem retinent, gossypium esse
 maxime

maxime periculofum, ac Turciae regiones perpetuum fere ſint peſtilentiae ſeminarium; non poſſum non aequiſſimum putare, ut, quicquid illinc goſſypii allatum fuerit, per quadrageſimale temporis ſpatium reſervetur expurgandum; ne forſan contagione fuiſſet imbutum, cum in ſaccos conferciretur, etſi nihil mali ex ea nautae acceperint. Neque tempus interjectum, ex quo conferciebatur, uſque dum huc advenit, ſatis eſt, ut contagionem prorſus amiſiſſe pro certo credatur. Illud ſaltem temporis ſpatium, quo naves ex iis partibus Maſſiliam curſum peragunt, huic rei non ſufficere, non tantum recens exemplum nos docet; ſed etiam obſervatio in commentario quodam, quod a legato commercia Maſſiliae procurante conſectum, legere mihi contigit. Maſſilienſis portus in Gallia ſolus eſt, cui merces ex orientali parte

parte maris Mediterranei convectas accipere permittitur, utpote qui ob multas parvas insulas, prope adjacentes, ad quadragesimas agendas maxime est idoneus. Idem quoque jus portibus Galliae in oceano occidentali sitis legati sui anno 1701 petentes, libello exhibito, complures causas cur iis concederetur, apud regium commercii concilium exposuerunt. His legatus Massiliensis in commentario jam dicto respondens, portum Massiliensem prae caeteris omnibus esse quadragesimis opportunum urget; & quo rei momentum evincat, disertis verbis asserit, *Saepe in eo loco inventos fuisse, qui, dum merces in quadragesimali statione retentas curarent, peste correpti obierunt.* Jam si compertum sit mercibus, dum ex oris Turcicis Massiliam adferebantur, contagionem adhaesisse; quo tempore ad nos perveniant, ab omni
 conta-

contagione necessario immunes esse, quod longior paulo est navigatio, nimis audax & temerarium videtur in re tanta concludere. Sed praeter haec, non exempla defunt mercium, quae per multos annos luem retinuerunt. Tradit enim Alexander Benedictus plumeam culcitam, quae ob contagionis suspicionem per septennium fuerat seposita, perniciosos effectus post tantum intervallum intulisse*. Item narrat Theodorus Mayernus eques, lintea quaedam cruore & sanie ulcerum, quae pestis effecerat, coinquinata, ac inter stoream & parietem domus Parisiis abdita, operarium, qui ea extraxit, multis post annis peste infecisse, quae per totam urbem se statim diffudit†.

* De pest. cap. 3.

† A Paper of advice against the plague, laid before the king and council by Sir Theod. Mayerne, in the year 1631. MS.

MAXIMUM est a gossypio periculum, eo quod quaecunque effluvia prope accedunt, facillime imbibat ac retineat. Cujus rei circiter sex abhinc menses clarum cepi experimentum, gossypium carni putrescenti ita admovendo, ut ne eam contingeret; quod tanto putredinis foetore imbutum fuit, ut pyxide arcte obturata conclusum tam diuturno tempore tetrum odorem servaverit.

SICUT omnes tam sani quam aegri, quadragessimam agentes, diligenter curandi sunt; ita observantiam illius gravissimis poenis sanciri oportet. Si navis itaque a loco adveniat, quo, cum e portu solveret, pestis solito violentior saeviebat, ipsam una cum toto onere comburi tutissimum erit.

R

AD

Ad hæc notandum est, mercaturam cum his cito nimis exerceri, inter quos contagio appetente hyeme desævierit, fore periculosum; quia nonnunquam ita accidit, ut hyemis rigore morbus supprimatur, nec tamén semina ejus prorsus depereant, sed obtorpeant tantisper, dum tepidi veris accessu excitata vitam novam viresque receperint. Sic cum pestis tunicta, ante annos amplius sexaginta, per binas aestates Genuae grassaretur, priori circiter decem millia hominum perierunt, hyeme proxima vix ullus, sequenti vero aestate mortuorum numerus ad sexaginta millia excrevit. Novissima quoque Londini pestilentia, sub finem anni 1664 coorta, per trimestre fere gelu hyberno tempore intermittebatur, ita ut nullum ejus indicium ante ver sequens appareret.

pareret *. Si merces itaque ex loco ejusmodi exportatae, occultae aliquid contagionis retineant, timendum erit, ne idem in loco, quo convehuntur, pariant malum, quod in illo, a quo devehuntur, peperissent.

AT in primis necessarium est, furivam bonorum invectionem legibus acerrimis coërcere: a qua nefaria consuetudine magis, quam ab alia quacunque causa, morbum ex Gallia ad nos traducendi periculum impendere videtur.

HAEC, ut opinor, praecipua sunt rerum capita, quibus adversus contagionem ab aliis regionibus provenientem nos tueamur. Rationes autem, quibus haec recte peragantur, quales sunt navium visitatio, valetudinariorum disciplina, aliae-

* Hodges De peste.

que, administris ejus negotii, haud
 sine peritorum medicorum auxilio,
 sit res postulet, curandas relinquo,

CAPUT II.

*De Pestis propagatione, si
 terram nostram invadat,
 cohibenda.*

PROXIMUM est considerare, quid
 agendum sit, si, cura publica
 per administratorum negligentiam,
 aliamve causam, minus succedente,
 invadat nos pestis.

NULLUM aliud est malum, cui
 magnum illud praeceptum magis
 conveniat, quo *principiis ob stare*
 monemur: pessimo tamen fato ac-
 cidit, ut rationes olim adhibitae
 omnino

omnino obstiterint, quo minus hoc effatum observari posset.

CUM in aliquo singulari loco pestis semper erumpat, quae magistratus praescribit, ejusmodi esse oportet, ut non minus in commodum familiarum cedat calamitatem suam indicare; quam si, ardentibus tectis, uti opem ferant, vicinis inclament: contra vero, omnes rationes, quas haecenus persequi solenne fuit, severae potius disciplinae, atque adeo supplicii, quam curae ac clementiae speciem habuerunt; quae causa fuit, cur aegri morbum, quoad potuerunt, studiose celaverint.

SUMMA eorum, quae illis temporibus edicebantur, huc rediit*: Si

* *Vid.* Directions for the cure of the plague, by the college of physicians: & Orders by the lord mayor and aldermen of London; publish'd 1665.

domum

domum aliquam pestis occupasset, ut protinus occlusa fervaretur, janua ingenti rubra cruce, tristisque illo carmine, MISERERE NOSTRI, DOMINE, inscripta; custodibusque die ac nocte ante fores excubantibus, ne cui exeundi aut ingrediendi opportunitas daretur, praeter medicos illos, chirurgos, pharmacopolas, nutrices, exploratrices, alioque, quibus ea libertas auctoritate publica concedebatur; atque ut haec ad mensem saltem, postquam tota familia interiisset, aut convalescisset, continuarentur.

TRISTIOREM hac scenam miseriae haud facile quis animo concipiat: familias morbo, quo nullus solatium magis & opem postulat, confictantes occlusas, omnique necessariorum conspectu privatas; inhumanarum forsitan nutricum, quales iis temporibus saepe inter aegros versantur, curae relictas;

lictas; nihil praeter moestissimum inter se ipsas mortis progressum intuentes, exigua tantum spe vitae cuiquam relicta; animisque interim anxiiis ac dubiis, annon praestaret emori, quam languens aevum trahere, lacrymosis optimorum amicorum, cognatorumque proxime sibi conjunctorum funeribus superstitis.

SI metus, desperatio, omnisque languor animi corpus accipiendae contagioni obnoxium reddant, viresque illius acceptae roborent, quae omnium medicorum est sententia; nihil video, quo magis ingravescat morbus, quam hac tractandi ratione.

Nihil tantae crudelitati praetendi potest, nisi quod per eam in commune consulatur, & a progreſſu arceatur lues. At si res bene pendatur,

pendatur, aliter prorsus se habere apparebit. Dum contagio enim in domo conclusa nutricatur, & quotidianis accessionibus perpetuo augetur, fieri non potest, quin aër tantopere inficiatur, ut, cum primum datur exitus, luem per totam spargat viciniam. Aedes ita occlusae tot sunt seminaria contagionis citius aut serius diffundendae. Menstrua enim, vel longior mora ab aegri, qui ultimus occubuit, interitu nihil magis efficiet; quam si mercium infectarum sarcina non laxata fervetur: quodocunque Pandorae pyxis recluditur, evolabit venenum.

SICUT verae contagionis naturae ignorantia istis rationibus causam praebuit; ita persuasissimum habeo, quotiescunque in hac urbe fuerint adhibitae, ad diuturnam pestis continuationem eas plurimum contulisse:

lisse: nec dubitandum est, quin effectus aequè perniciosos in aliis regionibus habuerint.

HAUD miremur igitur graves nonnunquam querelas contra iniquam hanc consuetudinem factas fuisse; quae quoties aegris relaxationem aliquam impetrarent, statim subsequeretur morbi notabilis remissio. Pestis anno 1636 magna violentia incepit; facta autem incolis per regiam auctoritatem aedibus egrediendi copia, ne unum quidem ex viginti, qui sani egressi sunt, in morbum incidisse, neque ex decem aegris unum periisse, observatum fuit *. Quod unum documentum, si alia defuissent, tantum ponderis apud magistratus habere debuerat, ut ab arctiori hominum custodia in posterum semper eos de-

* Discourse upon the air, by Tho. Cock.

terruiſſet. Sed praeterea peſtis praecedens, anno 1625, alterum inſigne decreſcentis morbi exemplum, poſtquam aedes occludi deſuiſſent, nobis exhibet. Tanta autem pars anni prius, quam id factum fuit, praeterierat, ut proximae hyemis acceſſus inter morbi diminuti cauſas ſine dubio numerari debeat; tam magna tamen fuit diminutio, ut conſtet ſaltem libertatem tunc datam ei nihil impedimenti attuliſſe. Nam inenunte Septembri libertas haec domos aperiendi fuit permiſſa; & quum ultima Auguſti hebdomade non pauciores quatuor milibus ducentis decem & octo periuiſſent, proxime ſequenti funerum numerus ad tria millia trecenta & quadraginta quatuor, & haud amplius quarta deinceps hebdomade ad octingenta quinquaginta duo recidit*.

* *Vid.* The ſhutting up of houſes ſoberly debated, anno 1665.

QUONIAM igitur ratio ista olim usurpata neque ad ortum contagionis explorandum, neque ad vim illius jam exploratae cohibendam sufficiat; alias sane de novo institui oportet: quae mea quidem sententia tales esse debent, quales eae sunt, quae sequuntur.

IN primis concilium salutis indicatur, quod ex primariis quibusdam regni ministris, tam ecclesiasticis quam civilibus, praecipuis aliquot urbis magistratibus, duobus tribusve medicis, aliisque consistat. Hisce potestas detur providendi, ut omnibus ipsorum jussis sine ullo partium studio pareatur; & ne qua minime necessaria severitas quacunque specie ab iis, quorum opera utuntur, in quenquam exerceatur.

OFFICIUM inquirendi per p̄roecias quo morbo singuli obierint, quod plerumque ad anus ignaras deferitur, viris prudentibus & industriis committatur; quorum sit, cum primum aliquos insolenti mortis genere ereptos cum maculis in corpore lividis, bubonibus, aut carbunculis deprehenderint, concilio salutis nunciare; a quo periti illico medici ad suspecta cadavera diligenter inspicienda, vicinasque domos, praesertim pauperiorum, apud quos malum hoc semper fere exoritur, explorandas mittantur; & si pestilentiam erupisse renunciaverint, omnibus statim, quae morbo tentantur, familiis migratio imperetur; aegri ad diversas a sanis traducantur aedes, utrique vero tribus vel quatuor extra urbem milliaribus; sanique omnibus suis vestibus exuti laventur, & radantur, priusquam ipsis

novas

novas habitationes ingredi liceat. Has autem migrationes expedit noctu fieri, cum vici minus frequententur, quo nullum adeatur contagionis spargendae periculum. Curandum est etiam maxima diligentia, ut commodissimae aegros devehendi rationes comparentur, ne quam inter migrandum injuriam accipiant.

UT pauperes ac tenuioris sortis homines his modis tractari necesse est; sic opulentiores, quibus illa datur facultas, loco valetudinariorum ad villas suas se recipere cogantur; ea tamen lege, ut cura semper adhibeatur sanos ab infectis seorsim servari. Eodemque tempore omnes incolas, quos morbus nondum corripuit, non sinere tantum, sed hortari etiam oportet, ut urbe cedant; quae eo futura est salubrior, quo tunc sit desertior.

NULLA

NULLA cura & commiseratio in aegros desit; ad quos in aedibus puris, & sereniori caelo expositis, jam collocatos, accessus, iusta cautione adhibita, ministrantibus non admodum erit periculosus. Sumptus omnes publicum suppeditet aerarium; nec quantavis impensa nimia censeretur, qua natio a funestissima calamitate servetur. Et mihi profecto aequum videtur, ut is praemium ferat, qui contagionem in loco aliquo erumpentem primus indicaverit; cum ad malum superandum primus ac praecipuus sit gradus iis patefacere, quibus idonea illius remedia provisâ sunt.

ETSI rationes tam in aliis regionibus, quam apud nos institutae, ab iis plerumque diversae fuerint, quas hic proposuimus; non desunt tamen exempla felicissimi harum effectus,

fectus, quoties contigit eas observari.

MAGISTRATUS Ferrariae in Italia, anno 1630, cum tota regio circumjecta peste laboraret, vicinorum consilium haud prospere cedere observantes, qui, ne commercio privarentur veriti, aegris intra domos occlusis, morbum studiose celabant, aliud sequi institutum, ut primum res postularet, decreverunt. Itaque haud citius civium quendam peste ereptum acceperant, quam totam familiam in valetudinarium traduci curabant, ubi omnes, septem numero, similiter morte occubuerunt. Atque hac ratione morbo, licet infestissimo, finis statim fuit impositus. Idem malum septies aut octies intra spatium anni rediit, quod eadem ratio toties repressit. Hoc deinceps exemplum aliae ejusdem ditionis urbes haud semel tam felici

felici exitu secutae sunt, ut communis utilitatis gratia in acta populi Ferrariensis caput illud referre visum fuerit: *Unum pestis est remedium, quam primum fieri potest, eam indicare, atque ita in ipso ortu suppressere* *.

EXEMPLUM non minus insigne hoc Ferrariensi Romae evenit, quando pestis illic saeviit, anno 1657, cujus supra mentionem feci. Postquam morbus vehementissime furens tam divites quam pauperes invaserat, papa cardinalem Gastaldi primum salutis praefectum constituit, jure totius sacri collegii ad ipsum aliquandiu delato, cum libera potestate quicquid necessarium judicaret faciendi. Hic igitur sub poena severissima edixit, ne qui

* Muratori Governo della peste, lib. 1. c. 7.
homines

homines aegri aut suspecti in aedibus manerent. Aegros primo nuncio ad valetudinarium in Tiberis insula removit, omnesque, qui cum iis habitabant, ad alias domos suburbanas, ut, si in morbum incidissent, ad insulam mitterentur. Eodem tempore diligenter curavit, ut bona eorum ad locum aëri expositum purganda efferrentur. Quae edixerat, tanta constantia exsecutus est, ut ne summae quidem dignitatis homines ab hac tractandi ratione fuerint exempti; quod primum querelis causam adversus cardinalem propter severitatem praebuit, at cito postea omnes omnium gratias obtinuit; hac enim ratione bimestri spatio urbem a peste prorsus liberavit, quae per biennium fere illam infestaverat. Et peculiariter observatum fuit, morbum, cum antea domum aliquam invaserat, raro desisse, priusquam totam familiam

T

corripuisset;

corripuisset; hoc autem tractandi modo vix quinque ex centum hominibus, qui sani ex aedibus auferebantur, infectos fuisse*.

ILLUD non duco praetermittendum, iisdem rationibus pestem Massiliae binas hebdomadas fuisse coërcitam; quae & penitus forsan potuisset extingui, nisi intempestiva civium confidentia vires illius post hanc intermissionem restituisset; quae, uti accepimus, tanta fuit, ut peste omnino se laborasse negarent, palamque medicos & chirurgos vanum ipsis terrorem injecisse criminarentur †. Quo tempore sine dubio consilia saluti suae necessaria adeo neglexerunt, ut nihil mirum sit, morbum denuo majori

* Gastaldi, De avertendâ peste, c. 10.

† Journal de ce qui s'est passé en Marseille, p. 9, 10, 11.

violentia erupisse, quam ut iterum vinceretur.

SED praeter haec exterarum nationum exempla, unum haud dissimile gens nostra suppeditat. Cum pestis, quae postremum in Anglia saeviit, oppidum *Poole* dictum apud Durobriges primum intravit, eam magistratus, dimissis ad valetudinaria extra oppidum aegris, statim compressisse, non desunt illic, qui bene recordantur. Indignum facinus tunc perpetratum ad rei hujusce memoriam accuratius propagandam haud parum contulit. Cum nemo inveniri potuit, qui aegris in valetudinaria remotis administraret; oppidani puellam tunc capitis damnatam, ut illud muneris fusciperet, adducere sunt coacti, hac conditione, ut veniam mortis ei impetrare conarentur. Puella morbum effugit, omittens vero cum magistratibus

tratibus agere, ut promissa prae-
rent, tribus postea aut quatuor men-
sibus jussu praetoris, quocum sibi
dissidium intervenerat, crudeliter
suspensa fuit.

ANIMADVERTI hic velim, cum
praecepta, quae hactenus tradidi,
ea sententia nitantur, quod sanos
ab aegris separare contagionem fi-
stendi optima sit ratio; in oppidu-
lis & vicis, ubi commode fiat, uti-
lius fortassis fore, si sani ad tuguria
in hunc usum aedificata, aut alias
habitationes aëri expositas transeant,
quam ut a suis aegri sedibus amo-
veantur. Apud Gallos hac via,
cum reliquae omnes frustra ten-
tatae essent, successit. Hujus au-
tem felix eventus probat aegrorum
amotionem, si hac altera uti non
liceat, esse aliarum omnium utilif-
simam.

Post

Post aegrotarum familiarum egressum, aedium, quibus habitabant, tota supellex comburatur, aut alte potius terrae infodiatur, praesertim si patens & apertus locus non detur, quo comburi possit; quia fieri potest in angusto loco, ut particulae aliquot contagiosae in viciniam cum fumo diffundantur: quod Mercurialis scribit Veneriis accidisse, ubi pestis ex magna bonorum infectorum, quae cremabantur, copia incrementum cepit*. Ipsae etiam aedes, si tuto fiat, hoc est, si longe satis ab aliis sint distitae, consumantur igne, alioquin bene prius perpurgatae caemento obstruantur. Ad haec, summa cura advigilandum est, ut quicquid procreare aut alere contagionem possit,

* De pestilent. cap. 21.

auferatur. In hunc finem pauperum cujusque paroeciae curatores, quibus alii quoque administri adjungi possint, tenuioris plebis aedículas invisere oportebit; & ubi nimis anguste coarctatos, sordibusque oppletos inveniant, exemptos quosdam ad commodiores domos mittere; omnique subsidio & incitamenti inducere, ut mundius & salubrius habitent.

INTER omnia bonitatis officia nullum magis sibi praemium est, quam istiusmodi caritas: quantivis igitur constat, sumptus bene collocari judicetur. Nihil enim ad primam pestilentiae originem tam prope accedit, quam aër conclusus, vaporibus humidis crassus, sordibusque ex animantium corporibus profectis vitiatus.

CARCERES nostri rei cuiusdam, huic non admodum dissimilis, exemplum nobis exhibent; in quibus febrem carcerariam, ut appellant, paucissimi effugiunt, quam malignitatis gradus loci angustiis & foetori aequalis semper comitatur. Non minus igitur sapienter urbis saluti, quam miserrimae illic detentorum conditioni clementer a magistratibus consuleretur, si curarent, ut omnes custodiae, quantum usus, ad quem destinantur, finet, mundae sint, & ad auram suscipiendam accommodatae.

CONVENTUS iste juridicus, qui vulgo apud nos dicitur *the black assize*, anno 1577 Oxonii habitus, memoria nunquam excidet*; quo

* Camden. Annal. regin. Eliz.

judices,

judices, viri illustres, cunctique fere qui aderant, numero trecenti, pestiferi vaporis afflatu perierunt: quem nonnulli terram exhalasse arbitrati sunt; nobilis autem & magnus philosophus*, in forum e carcere secum reos attulisse, rectius existimasse videtur; nam illos solos ab eo haud laesos observatum fuit.

EODEM tempore, quo haec ac-dium cura habetur, iis, quorum munus est, dentur mandata sedulo providere, ut eluantur vici; & a sordibus, morticinis, omnique rerum quoquo modo noxiarum coluvione mudentur; quae omnia noctu asportari oportet: nec sterquilinia propius urbem congeri sinantur. Mendici, & erronei ignavi coërceantur; & quorum con-

* Verulam. Hist. nat. cent. 10. num. 914.
ditio

ditio adeo miserabilis est & desperata, ut neque nosocomia publica, neque ergastula, eos aequum sit accipere, ad nosocomium insanabilem, eam ob causam extruendum, mittantur.

Hujus quidem generis praecepta omni tempestate necessario sunt observanda, in urbibus praesertim frequentioribus; quapropter aegre ferendum est, idoneas ejus rei administrandae rationes Londini & Westmonasterii desiderari, unde cives & honestioris loci homines incommodo indies majori afficiuntur.

Si haec, quae ut mature agantur, praecavendum esse diximus, irrita non fuerint, haud necesse erit vias considerare, quibus aëris intemperies sanetur, purgentur aedes, aut singuli homines a contagione

gione defendantur: quorum omnium, si pestis eo creverit, ut aegri prae numero removeri nequeant, ratio est habenda.

Quod ad primum attinet, ignis in hunc finem utilitatem omnes fere tam antiqui, quam recentiores laudarunt; qui, ut crebri, & multi ignes in oppidis infectis accendantur, suaserunt. Hoc praeceptum vix alio fundamento niti videtur, quam traditione, qua fertur Hippocrates a peste sic Graeciam liberavisse. Sed est operae pretium observare, ne minimam quidem ejus rei mentionem in Hippocratis operibus fieri. Galeni auctoritati fides ejus potissimum debetur, quanquam alii quoque scriptores idem memorarunt. Galeno enim, theriacae efficaciam adversus pestem laudanti, cum igne comparare visum est. Hinc, capta occasione, narrat pestem, quae ab Aethio-

Aethiopia in Graeciam transferat, ab Hippocrate depulsam, aëre per ignes accensos purgato, in quos herbae fragrantiores, flores, & unguenta maxime odorifera conjiciebantur *. Verum enimvero inter epistolas Hippocrati adscriptas, fictas quidem illas, at Galeno antiquiores, extat decretum, in Hippocratis honorem ab Atheniensibus, ut prae se fert, editum; in quo, enarratis beneficiis, quae pater ille medicorum, peste saeviente, in patriam contulerat, id unum memoratur, eum discipulos suos bene institutos in varias regionis partes misisse, ut morbo mederentur. Unde facile quis credat, hanc de ignibus narrationem vix aut ne vix quidem tunc temporis innotuisse, cum illae epistolae scribebantur. Praeterea diu post Hippo-

* Lib. de theriac. ad Pison.

cratis mortem eam fuisse confictam, ex Sorano quoque magis adhuc confirmari videtur; qui tantum generatim scribit, pestilentiae adventum ab Hippocrate praedictum fuisse, curamque civitatum Graecarum susceptam, nulla omnino remedii hujus mentione facta. Plutarchus quidem aliquid huic simile in usu fuisse, & a medicis vulgo probatum dicit; quod ea de causa memorat, ut morem quendam illustret inter Aegyptios receptum: qui, ut ait, resinae myrrhaeque nidore aërem purgant; sicut medici ligna odorata, juniperos, cupressos, cum aliis ejusdem generis, comburendo, pestilentiae temporibus aërem impurum detergant, crassumque attenuant*.

*Plutarch. Lib. de Isid. & Osir.

HANC summam esse illorum existimo, quae ex antiquis de hac re edisci possint; unde liquet scriptores, cum Hippocratis auctoritatem & exemplum opinioni suae praetenderunt, de ignium vulgatorum usu hic temere nimis pronunciasse, etsi quod scribit Galenus, verum fuisse admitteretur. Non enim hinc videbitur Hippocrates iis vim tantam tribuisse, cum ab aromaticis insuper exhalationibus auxilium petere necessarium duceret. Sed supervacaneum est huic rei diutius immorari, cui solida deest auctoritas. Plutarchi, quem modo adduxi, locus medicorum illorum, qui consuetudinem istam approbarunt, mentem clarius aperiet. Sperarunt enim, ut videtur, fore hinc ut aëris impuritas & crassitudo dispelleretur. Et sane non dubium est, quin vitiosae aëris affectiones, quae ex vaporibus

poribus, exhalationibus, & quae hisce sint similia, oriuntur, vel communibus ignibus possint in melius converti, atque ea constitutio illius ab his causis profecta, qua ad contagionem recipiendam aptus redditur, nonnunquam removeri. Hoc autem, si necessarium sit, ante pestis adventum faciendum esse censeo. Postquam enim morbus initium sumpsit, viresque collegit, cum notum sit eum aestivo ardore spargi & augeri, contra vero frigore hyberno reprimi; sine dubio quicquid ardorem istum promoveat, tantundem morbi violentiae adjiciet: quemadmodum Mercurialis observat, Venetiis suo tempore pestem in fabros ferrarios, caeterosque omnes, qui ad ignem operabantur, maxime saeviisse*. Num ignium

* De peste c. 22.

utilitas ullis aliis rationibus hoc incommodum compenset, necne, sola experientia demonstrare poterit; & fatales exitus, quos in novissima apud nos peste hujus rei experimenta habuerunt, ne plura istiusmodi in posterum fiant tentamina, satis superque deterreant: nam ignibus per omnes vicos totum triduum imperatis, nocte una insequenti non pauciores quatuor milibus, ut Hodges refert*, obierunt; cum singulis vel prioribus, vel posterioribus hebdomadis, qui mortui efferebantur, nunquam in duplum ejus numeri excreverint. Idem quoque in nupera Massiliensi peste frustra tentatum fuisse invenimus†.

* De peste, p. 24.

† Journal de ce qui s'est passé à Marseille, p. 19.

Quod de ignibus dictum fuit, idem intelligi debet de tormentis explodendis, quod temere nimis aliqui suaserunt. Aëri optima mendendi ratio esset, purum ac frigidum reddere. Hinc Arabes*, qui morborum pestilentium naturam optime perspectam habuerunt, aëris opportunitates, quantum liceat, captandas, domosque ventis accipiendis idoneas sublimioribus locis extructas, ac rivis praeterfluentibus refrigeratas, petendas esse monent.

Quod ad domos attinet, primo curandum est ut mundaе ferventur; nam ut spurcitia fons magnus est contagionis, ita optimum illius remedium est munditia; unde vera ratio apparet, cur pauperes morbis con-

* Rhaz. De re medica, l. 4. c. 24. & Avicenn. Can. med. l. 4. c. 1.

tagiosis maxime sint obnoxii. De Persis observatum fuit, etsi regio illorum singulis annis peste circumdetur, ipsos tamen raro aut nunquam ab illa detrimenti aliquid capere; eos autem omnium gentium munditiae studiosissimos esse pariter notum est, nec multos inter illos deesse, quibus in partem haud minimam religionis veniat, omnes fordes ac spurcitiem ab urbibus & tectis undique removere*.

PRAETEREA domos frigefacere monent Arabes, tanquam aliam purgandi rationem; in quem finem herbis refrigerantibus, quales sunt rosae, violae, nymphaeae, & aliae, eas sternere, item aqua acetoque eluere, praecipiunt: quibus omnibus, praesertim ultimo, nihil commodius

* Gaudereau, Relation des especes de la peste, que reconnoissent les orientaux.

esse potest. Neque ab re esse videtur, aceto, aut solo, aut nitro immixto, candenti ferro laterive imposito, aedes fumigare; licet hoc contrarium sit iis, quae recentioris aevi scriptores plerumque praescribunt; qui benzoino, thure, storace, aliisque calidis medicamentis suffumigare jubent: ex quibus nihil adjumenti, quod sciam, expectari potest, vel ad materiam contagionis tollendam, vel ad locos singulares tuendos, quo minus eos afficiat; quae duo hic sola intueri oportet. Sulphuris fumus, cum acido spiritu abundat, quem vi maxima penetrandi, & fermentata reprimendi, praeditum esse experientia constat, commodi aliquid forsitan hic adferat.

Sicut vapores calidi inutiles plerumque videntur, ita veneficorum fossilium exhalationes periculosae sunt

sunt habendae. Nequeo igitur, quin omnes hydrargyri, vel arsenici fumigationes dissuadeam: nedum monerem, quod placuit quibusdam, ut arsenicum, scrobiculo cordis appositum, vice amuleti geratur; quae res pessima saepe dedit incommoda, nec proba aliqua auctoritate nititur; sed ex errore, ut videtur, initium sumpsit, Arabica voce *dar sini*, quae *cinnamomum* significat, pro Latina *de arsenico*, falso accepta, uti olim ostendimus*.

Post domorum purgationem proximo loco considerare oportet, quibus potissimum rationibus singuli homines adversus contagionem se possint defendere; cui rei ut efficienter provideretur, necessarium esset

* Mechan. account of poysons, Essay iii.

sanguinem & succos corporis in eum adduci statum, quo nullas mutationes a contagionis materia paterentur. Quia autem id non magis sperandum est, quam singulare aliquod medicamentum, quo a variolis defendamur; quod summum hic facere licet, curandum est illam corporis temperaturam conservare, ut ei, quam minime fieri poterit, noceatur. Prima autem hoc efficiendi ratio est, incolumem valetudinis statum tueri, quo minus semper obnoxii sumus injuriis extrinsecus accipiendis; & corpus evacuando non infirmare. Altera est, omnem animi abjectionem & affectus immoderatos evitare, quibus ad crebriorem variolarum contagionem viam aperiri quotidie cernimus; ad quem finem ut victu generoso ac salubri temperate uti oportet, sic a jejuniis, vigiliis, nimia lassitudine, & id genus aliis abstinere. Alia defensionis ratio est,

est, ut, quibus remediis expedit, ab inflammatione sanguis cohibeatur. Hoc, si nequeat efficere, quo minus contagio contrahatur, vim tamen illius imminuet. Adjumenta ad illud efficacissima, ex Arabum medicorum de pestis remediis consilio, sunt acidi fructus frequentissime sumpti, cujusmodi sunt mala granata, aurantia Hispalensia, limones, acerba poma, & similia; sed ante omnia aceti vinacei modicae portiones, quibus aliae res infusae, quales sunt radices gentianae, cyperus, zedoaria, & baccae juniperi, stomacho gratiores reddant. Et haec quidem medicamenta aceti acrimoniam, & malos quosdam ejus effectus tollendo, quibus stomacho alias officere posset, haud parum proficient; quae tamen, cum aliis omnibus calidae naturae pharmacis aromaticis, auctoribus quantumvis commendata, si sola adhibe-

adhibeantur, sanguinem nimis calefaciendo nocitura potius videntur.

FONTICULORUM etiam usum nequeo quin comprobem; qui, ut mihi videtur, in femine paulo supra genu commodissime incidi possint. Praeterea mos tabaci fumum hauriendi, a nonnullis multum laudatus, cum res sit factu parum incommoda, cur negligatur, non video.

QUUM autem nulla ex his rationibus certum aliquod polliceatur auxilium, uti locum infectum relinquere optimum est praesidium; ita huic proximum, ad aegros, aut qui nuperrime convalescerunt, propiorem accessum, quoad liceat, devitare. Majoris igitur securitatis gratia consultissimum erit omnes hominum turbas fugere. Imo magnopere interesset omnia inutilia hominum

minum conventicula a magistratu inhiberi, omnesque, qui ex morbo convaluerunt, prodire ante in publicum, quam domi aliquandiu se continuerint, vetari.

MONITUM de propiori ad aegros accessu cavendo, de cadaveribus etiam intelligi debet; quae, ab aedibus quam longissime fieri potest, alte humanda, & diligentissime contegenda sunt. Noctu etiam efferri oportet, dum adhuc recentia sunt, & a putrore vacua; quia cadaver, priusquam putrescere incipiat, si a calore diurno conservetur, nullos fere vapores aut effluvia emittit.

RESTANT quaedam in eorum usum dicenda, qui necesse habent aegros curare. Haec autem ad duo brevia praecepta reduci possunt: alterum est, ne sorbeant salivam, sed

sed potius expuant, dum versantur cum aegris: alterum, ne spiritum ducant, quando proxime ad illos accedunt. Ratio utriusque apparet ex iis, quae de modo, quo sanus contagionem accipit, supra diximus. Sin autem constans horum praeceptorum observatio difficilior sit, os frequenter aceto colluere, & spongiam eo madidam naribus admovere, vicem illorum aliquatenus praestare poterit.

HAEC est summa eorum, quibus reor in loco aliquo, quem pestis invaserit, progressum illius sisti posse. At si qua ex his praeceptis Londinum potissimum spectant, ad alium quemcunque locum levi mutatione accommodentur. Restat nunc ut, quo pacto morbi ab oppido in oppidum transitus cohibeatur, exponamus. Optima id assequendi ratio, ubi fieri potest (urbes enim

enim maximae non admittunt) est infectum oppidum, commodo interjacente spatio, circumvallare, custodibusque additis impedire, quominus aliquis, nisi certis conditionibus adstrictus, in alia exeat oppida; non autem omnibus egrediendi potestatem penitus adimere, qui mos vulgo apud exteros receptus, & in Gallia nunc servatus, severitatis minime necessariae, ne dicam crudelitatis, speciem habet. Satis erit, opinor, si omnibus egredi cupientibus, accepta prius viginti circiter dies in tentoriis aliisve magis idoneis habitationibus agendi lege, exitus pateat. Sed cura maxima huc debet intendi, ne quis, eo haud prius peracto, quod dicta lege fuerit constitutum, exeat; cum disponendo ubique diligenter vigilias, tum poenas gravissimas repetendo ab iis, qui ita fecerint, aut facere consentur. Qui ut facilius

lius deprehendi possint, ab omnibus, qui in quacunque regionis parte iter faciunt, literae, publica auctoritate munitae, sub iisdem poenis requirantur; quibus certum fiat, aut a locis contagionis expertibus eos venire, aut limitibus egredi permissum fuisse.

Sic longe melius, ne contagio se diffundat, fore providendum credo, quam si nulla omnino egrediendi libertas permittatur. Cum enim in tam instanti mortis periculo homines versantur, multi sine dubio clandestinam fugam, quancunque constiterit, si libera non detur, meditabuntur. Et vix aliter evenire potest, quin suis quibusdam succedat conatus; quod in Gallia quominus saepe accideret, ne maximam quidem vigilantiam prohibere potuisse videmus. Ab uno autem, qui clam evaserit, magis timenda

menda erit contagio, quam a viginti aut centum, qui, praescriptis legibus parentes, egrediendi veniam impretraverint; idque vel ob hanc causam, quod ea disciplina loci contagium, a quo fugit, multo fiet intensius. Nam ingens hominum multitudo, in uno loco inclusa, vim morbo adjiciet. Exemplo hoc quadantenus apparet, quod a doctissimo Gassendo traditum invenimus, in narratione sua pestis notabilis, quae Diniam in Provincia, ubi habitabat, anno 1629, populara fuit. Pestis haec adeo funesta erat, ut una aestate ex decem milibus incolarum haud plures quam quingenti supra mille relinquerentur, e quibus vix quinque aut sex erant, qui morbo affecti haud fuissent. Hujus autem tantae cladis illam praecipuam fuisse causam existimat, quod cives rigide nimis coërcebantur, adeo ut ne quidem

in villas suas exeundi libertas ipsis concederetur. Etenim cum alia pestis post menses octodecim illic erupit, majori libertate permessa, haud plures quam centum homines perierunt*.

HIS adductus rationibus viam credo tam contagionem supprimendi efficacissimam esse, quam eos, inter quos saeviat, tractandi humanissimam, si incolis ab infecto loco, idoneis cautionibus adhibitis, removendi se detur facultas. Et sane infecta oppida circumvallandi ratio, his conditionibus instituta, qua nulla certe ad propagationem morbi coercendam magis accommodata excogitari potest, nihil detrimenti locis circumdatis adferet. E contrario potius iis proderit, quan-

* Notitia ecclesiae Dinienfis.

doquidem custodiae ita securitati eorum provideant, qui convehunt cibaria, ut a metu sint liberi, quo alias absterrentur.

OMNIBUS id genus timoribus occurrere tanti est momenti, ut cum urbes propter magnitudinem circumvallari nequeant, uti, verbi causa, urbs haec Londinum, inter est magistratuum summam adhibere diligentiam, quo is defectus compensetur; in quem finem non tantum repagula extra urbem collocari oportet, sed etiam ea locis istis accuratissime observanda imperari, quae regioni circumjectae satis potissimum factura videantur.

QUAMVIS autem exeundi libertas hominibus concedatur; nullum tamen omnino mercium genus, quarum materia contagionem retinebit, extra limites constitutos debet transportari.

portari. Etenim, quod hic ponitur, cum partem aliquam regionis lues invasit, cura multo impensiori opus est, ne semina spargantur pestifera, quam cum longiori adhuc spatio morbus a nobis distet: quia mercium fascis, qui in Turcia, locisve aliis remotis, contagiosam inter componendum auram combiberit, ex salubriori aëris temperamento, cum hic evolvitur, minus forsân noceat: ubi autem aër in oppido aliquo inter nos adeo corruptus fuerit, ut pestilentiam foveat ac propaget, vix credendum est in caeteris regionis partibus illum multo esse puriorem.

OB eandem rationem quadragesimarum observatio severius imperanda est, si pestis in oris confinibus, quam si in terris remotioribus faeviat.

CONSI-

CONSILIUM hoc de mercibus datum, non tantum argumentis, quibus merces in loca procul dissita posse contagionem disseminare supra ostendimus, abunde confirmatur; sed multis etiam exemplis malorum, quae ex cautionis hujus neglectu pestis temporibus fuerint accepta, ulterius illustrari posset. Duo commemorabo, quae, cum postremo morbus iste inter nos grassabatur, acciderunt. In oppidum, cui nomen est *Poole*, eum pervenisse supra observavi *. Illuc autem in circumforanei cujusdam propolae sarcinulis allatum fuisse, a viris fide dignissimis accepi. Ad vicum quoque *Ebam*, in montuoso Coritanorum tractu, qui *Peak* dicitur, situm, pervenit in cista, quae ad sartorem illuc cum rebus quibusdam, arti illius necessariis, Lon-

* Pag. 139.

dino fuerat advecta. Cum multa autem exemplum hoc posterius contineat, quibus praecepta hactenus tradita, non ea tantum de mercibus, sed & caetera omnia, quae ad transitum pestis ab alio in aliud oppidum cohibendum spectant, confirmentur; rerum, quae illic transactae fuerunt, narratione huic capiti finem imponam. Famulus, qui cistam primus aperuit, cum res humidas esse quereretur, eas siccare iussus, dum igni admovit, peste correptus obiit: reliquam omnem familiam idem eripuit exitus, excepta sartoris conjugē, quae morbum evasit. Lues inde diffusa in vico ac reliqua paroecia, licet parva esset, supra ducentos homines absumpsit. Quamquam autem tanta violentia morbus laeviret, ne tamen paroeciae illius terminis excederet, viri reverendi, qui vicem egit parochi, cura provisum fuit; a cujus filio, id mun-

neris

neris jam obeunte, alioque viro honesto, rem, ut facta est, didici. Suasit enim vir prudens, ut aegri ad casas in agro compaseuo exstructas asportarentur, & nobilissimi Devoniae Comitibus ope, quae ad victum necessaria erant, incolis copiose suppeditari curans, ne quis e paroecia egrederetur effecit; atque hoc pacto vicinos suos a contagione feliciter admodum servavit.

PRAECIPUIS jam capitibus praesidii adversus pestem expositis, praeccepta quaedam generalia de curatione ejus adjiciens librum hunc absolvam.

CAPUT III.

De Pestis curatione.

EX iis, quae in principio hujus tractatus dicta fuerunt, apparet, pestem & variolas morbos esse inter se admodum confimiles; cum utrique sint contagiosae febres ab Africa profectae*, quas certae quaedam eruptiones comitantur: ac uti in variolis eruptionum vel pustularum duplex est genus, unde morbus in duo genera, distinctum & confluens, divisus fuit; ita pesti quoque duo eruptionum vel tumorum genera adesse osten-

* Pag. 60.

dimus*. In priori ac mitiori variolarum genere pustulae supra cutem alte insurgentes, pus digestum continent; sed in altero planae ac depressae, cruda sanie complentur. Inter duo criticorum in peste tumorum genera major est adhuc differentia. Cum morbus est lenissimus, materia morbida juxta corporis extremitatem, in glandularum aliquas mollissimas, uti in inguinales, axillares, parotidas, aut maxillares ejicitur; cujus primum indicium est nonnihil duritiae, calor ingens, rubor, dolorque acerbus juxta istas glandulas. Hi tumores, si aeger convaluerit, sicut variolarum distinctarum pustulae, juxta suppuratione morbum egerunt. At cum morbus est gravior, aut loco tumorum, aut una cum ipsis exfur-

gunt carbunculi; horum primum dat indicium exiguus admodum tumor induratus, haud ullam certam sedem sortitus, cum rubore subfusco, violento aestu, dolore acerrimo, & subnigra in medio tumoris macula. Haec macula gangraenae est initium, quae, prout increscit tumor, se latius extendit.

SED praeter hanc similitudinem in criticis suis eruptionibus, manifestius adhuc congruit uterque morbus in lividis illis nigrisque maculis, quae in peste frequenter sunt, ac mortem instantem nunciant; nam eadem aliquando variolas, nec minori cum periculo, comitantur: immo, vidi nonnunquam singulas fere pustulas hac specie indutas. Praeterea in utroque morbo, si sit solito malignior, sanguis aliquando per os, cum urina, aut alio modo
excer-

excernitur *. Accedit his, ut ex viscerum gangraena in utroque mors vulgo consequatur. Hoc medici inter Gallos semper in peste animadvertunt; idemque in variolis fieri, ex multorum, qui eo morbo perierunt, dissectionibus, quarum observationes penes me sunt, comperitum habeo.

HAEC morbi utriusque convenientia non tantum nos docet, nullum magis ad pestem, quam variolas, ab antidotis, ac pharmacis singularibus sperandum esse remedium; sed etiam in morbi minus noti curatione, ex iis, quae in altero profunt, nos diriget.

IN summa, ut in variolis praecipua pars curationis in primis viis

* *Vid. Observ. & reflex. sur la maladie de Marseille, p. 333.*

initio purgandis, mitiganda febre, & excretionibus naturae promovendis consistit; sic in peste curanda eadem rationes locum habebunt. In eo maximum ponitur discrimen, quod in peste multo saepe acutior, quam in altero morbo, sit febris; stomachus nonnunquam & intestina inflammantur; & eruptiones externa medicamenta requirant, quae ad variolarum pustulas raro sunt necessaria.

Cum febris vehementissima sit, ea, quibus calor leniatur, adhiberi convenit; quod ut in variolis plerumque utilissimum est, ita hic magis necessarium. Sed ubi pulsus langueat, nec calor sit immodicus, cardiacis potionibus moderatis uti oportet.

STOMACHI & intestinorum ad inflammationem proclivitas facit, ut vomitus

vomitibus plerumque non aequè in peste, ac in variolis tuto adhibeatur. Lenissima vomitoria, quorum nullum ipecacuanha est melius, sumenda sunt; & diligenter cavere oportet, ne stomachus vel intestina, dum administrantur, inflammatione laborent; quod si eveniat, mors certa ab iis intentatur; aliter sub initiis semper proderunt. Primo igitur morbi accessu accurate attendendum est, an ulla inflammationis indicia in iis corporis partibus se ostendant; quorum si qua forte appareant, omnes omittendae sunt vomitiones; sin minus, stomachus leniter est movendus.

ERUPTIONES, five glandularum tumores, five carbunculi, non, uti fit in variolis, naturae arbitrio sunt permittendae; sed quantum potest, extrinsecus admoveri debent,
 quae

quae opus sunt, ut suppurent. Utrumque tumorum genus similem tractandi rationem ex maxima parte requirunt. Alterutri, ubi primum apparet, cucurbitula sine scarificatione adhibeatur; & cum ea auferatur, cataplasma suppuratorium, vel emplastrum ex gummi calidae naturae confectum, imponatur.

Si, quod plerumque fit in carbunculis, tumores non suppurent, sed *ixwē* per poros exeat; aut si tumor molli sit tactu; aut denique si incrustatus nigrescat: tum incisione, vel in tumoris longitudinem, vel decussatim facta, aperiri oportet. Et si qua pars gangraena corrupta sit, ut saepissime accidit in carbunculo, scarificari debet. Post haec necesse erit sanguinem sisti, atque humorem cauterio exsiccare: deinde vulneri adhibeantur linamenta & peniculi,

peniculi, peptico vulgari, ex terebinthina cum vitello ovi confecto, illita; & in mixtione, cujus duae partes ex oleo terebinthinae calefacto, & una ex spiritu salis ammoniaci, consistunt, vel in balsamo terebinthinae, intincta: atque his cataplasma ex theriaca Londinensi superinjiciatur.

POSTRIDIE vulnus calido ex plantis aromaticis fomento, cui vini spiritus admiscetur, perlui oportet, ut, si fieri possit, digeratur, quo solventur crustae. Ulcus deinde, uti in abscessu communi fieri solet, tractetur.

PRAETEREA cum glandularum tumores suppurant, non manendum est, dum materia ad eutem exteriorem pervenerit; sed via est aperienda, ubi primum ceperit aliquid incrementi; quoniam hi tu-

A a

mores

mores alte in glandula oriuntur, & haud raro ante putrescunt, quam cutem attigerit suppuratio, quod Gallorum medicis in cadaverum multorum dissectione fuit exploratum.

Hæc est pestis tractandæ ratio, si in morbo cursum naturæ teneamus. Sed aeger hic, licet cura, ut cum maxime, adhibeatur, tantum plerumque ad id discrimen, ut humano generi in hac calamitate maximo foret usui, si qua via minus periculosa, quam illa naturalis, ad corruptos humores ejiciendos arte posset reperiri. Ad hanc rem larga sanguinis missio & profusus sudor non sine experientia nobis commendantur.

CLARISSIMUS Sydenhamus*, qui utraque harum exinanitionum usus fuit, duo de iis acerrimo judicio

* De peste.

observavit.

observavit. Unum est, quod tentari illas non oporteat, nisi in morbi principio, antequam naturali cursu diu invaluerit; alioquin nihil aliud expectandi locus erit, nisi ut omnia, sine ullo commodo, perturbentur. Alterum est, quod nullum omnino successum ex alterutra earum expectari liceat, nisi admodum fuerint copiosae; quandoquidem tantam malignitatem evinci posse minime sperandum est, si non audacius aliquid attentetur, quam morbis usitatis conveniat.

SANGUINIS missionem, ut nuper ex Gallia intellexi, medici quidam illic tantopere usurparunt, ut die, quo morbus incepit, primum duodecim circiter uncias, deinde ad singula binarum horarum spatia quatuor vel quinque detraxerint. Atque ea res prosperrimum successum habuisse ab iis dicitur, ptisanarum

narum tantum refrigerantium, aliamque ejusmodi forbitionum adjumento, quas simul affatim summi praecipiunt. Tam larga sanguinis detractio, haud aeque forsan nostrorum corporum, atque illorum, constitutioni congruat; in morbis enim vulgaribus uberius id facere, quam nos, solent: in hoc tamen morbo liberalius, quam in quovis alio, si quid commodi ex eo speremus, sanguis mittendus est. Quantum detrahi oporteat, nondum id expertus diserte non definiam: illud tamen non ab re sit admonere, in re adeo desperata consultius esse, aliquantum adire periculum, ne modum excedamus; quam justam quantitatem non detrahendo, ut aeger intereat, permittere.

SUDOR, quae alacra est ratio proposita, per horas viginti quatuor nequaquam

nequaquam intermittere debet, ut
 monet Sydenhamus. Quae, quae
 huic spectant, adeo diligenter prae-
 scripsit, ut paululum restet, quod
 mihi opus sit dicere. Illud igitur
 tantum adjiciam, theriacam, ali-
 aque hoc genus solida medicamen-
 ta, quae stomachum offendunt, ad
 sudorem eliciendum non maxime
 esse idonea. Magis mihi arridet
 serpentariae radice Virginianae,
 vel, si haec desit, alius cujusdam
 calidi aromatici in ferventi aqua
 infusio, quarta parte aquae the-
 riacaе, & idonea syrupi limonum,
 ut dulcescat, quantitate addita.
 Hujus optimos vidi effectus in mor-
 bis, quibus eadem est natura, ac fe-
 bri carcerariae, quae ad pestem proxi-
 me accedit.

NUM alterutra harum ratio-
 num, hoc est, sanguinis missio,
 aut sudor, rei propositae respon-
 deat,

deat, necne, usus solum diuturnior
ostendet; periculum tamen facere
omnino oportet, praesertim ubi ex
naturali morbi cursu parum successus
expectetur.

Errata.

P 46. 5. v. 13. *leg.* glandularum. 47. 21. adveni-
ant. 64. 7. senserunt. 75. 21. sensibiles. 112. 9.
quam — exstinguatur. 122. 4. periculosam. 133. 20.
tantum. 134. 15. praecipuus. 163. 4. impetraverint.

experimentum
sunt in motu
omni in opore, praeterea in
omni in motu praeterea in
omni in motu praeterea in

